

MÉGYELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre frt 10.—

Félévre » 5.—

Negyedévre » 2.50

Egyes szám ára 20 kr.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VII. ker., Erzsébet-körút 6. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adának vissza.

Budapest, április hó 12.

Krónika.

Gott erhalte.

— ápr. 9.

Mi magyarok tudvalevőleg mind szélsőbaloldaliak vagyunk, még Klobusiczky János is. A különbség csak quantitativ közöttünk. A skála természetesen szédítő hosszú, föl, föl egész a szegény halhatatlan Czincz bácsiig, aki a legislegszélsőbaloldaliabb férfiú vala, mióta a legújabb kutatások szerint való őseink: a masszagéták a kormánypárti Cyrus fejét bevették fokosaikkal. Czincz bácsi ugyanis rövideden azt kívánta, hogy csatoltassék Magyarországhoz egész Európa és Palesztina. (Az utóbbi azért, hogy a magyar izraelita hazája földjén keseregessen a Templom falánál.) Ez egész birodalom fővárosa pedig legyen a szűz Hajdu-Böszörmény és ne a méltatlan Pest, mely mameluk képviselőket is választott valaha...

Mondom, ez a skála vagy négyszer-ötször olyan hosszú, mint a tejút. Bizonyos dolgokban mégis csaknem mindnyájan megegyezünk és csaknem mindnyájan megalkuszunk. Nem kedvelt szárnyas állatunk a kétféjű sas, de ha már az a törvény, hogy a nagykövetségek és konzulátusok czimere legyen, nem beszélünk róla s idegen városban benszülöttel járva, kikerüljük az utcát, ahol ilyen czégér van. És ha a francia ismerős azt kérdezi: minek ez a vargabetű, nem rösteljük azt hazudni: »on pave ici«, itt hitelező lappang; mert ama czimer megmagyarázása még nagyobb pírnság volna. Épp így nyugszunk bele abba a másik reservatio mentalisba, hogy a feketesárga családi szín. Haj, ha nincs és nem akar lenni másképp, mit jajgassunk hiába?

De mikor megzendül a *Gott erhalte*, mint egy ember támadunk föl mi szélsőbaloldaliak. Nincs többé oppor-tunistaság, jámbor ámitódzás. Haragszunk és gorombák vagyunk, —ság képzővel emlegetjük az eleven sódort. Mert ennek a hallgatására csakugyan nem kötelez ben-nünket se törvény, se quota; ebből nekünk nem hogy negyvenkét, de egy perczent se dukál. És mikor hírét tudtuk, hogy husvét vasárnapján az első honvédbanda csehsége ezzel a melódiával avatta föl magát, mindnyájan káromkodtunk, még Klobusiczky János is.

Hiába, gyűlöljük a világ legszebb himnusát. Gyű-löljük mi középkorúak, mint a vénnek, akik még látták a parádékon, hogyan lobog a Haynau hosszú bajusza a szélben; gyűlöljük az ifjak, mint mi, akik még énekeltük

az elemi iskolában a Lonkay Antal fordítását: »Tartsd meg, isten, óvd meg isten, császáruk' s a közhazát.« Csodálatos ez a gyűlölség. A mondó vagyok: egészen fizikai dolog. Az idegingerek közé tartozik. Mert nem bír-hatja le még a művészet ereje sem. Ó, mely nagy fönség, buzgóság és báj van ez egynehány taktusban! Az öreg Haydn költőiségének összesége egyesül benne: az orató-riumok magasztossága, a misék áhitata, a szimfóniák gráciája. És mely korfestő hatalom! A puder már eltűnt, de a czopf még megvan. A francia forradalom vihara csak a fehér port söpörte le az emberek fejéről itt, mesz-sze; a fejekben belül nem történt semmi különös dolog azon a tájékon. Ha pedig mégis történt, az illető fejeket szépen levágta a hóhér a Vérmezőn. Haydn papa? A jó Haydn papa? Az ő lojális műzsáját, az ő vallásos hitét csak serkentették ezek a szörnyűségek. Egész valójával borult e himnuszban istenének oltára, császárájának trónusa elé. Megfelelt a Marseillaisere, orgonazugással nyomta el az *Allons enfants* harsogását.

A két legnagyobb ének a Rouget de Lisle és a Haydné. Mind a kettőtől forr a vérem. Amaz pirt önt arczomra, ez elsápaszt. Amaz megdobogtatja szívemet, ez elakasztja. A francia himnust szeretve imádom, az osztrák himnust gyűlölve imádom. És százszor vitatkoz-tam magammal, hogy ez a gyűlölet oktondiság, mikor a pusztá muzsikáról van szó. Hiába. A gyűlölet csak velem volt a nagybőjti hangversenyteremben, a *Kaiserquartett* égi hangjait hallgatván; és velem az üres, a zárt templom kórusán, ahol csak ketten voltunk az orgonataposóval és én egy esthajnali verőfényben ragyogó Máriaképre nézve megfogadtam magamnak: »Kiűzöm lelkemből a keserűséget és végre-valahára, egyszer, tisztán gyönyör-ködök e zene dicsőségében.« Nem ért a fogadás semmit. Akár csak a lágy fuvolasorok énekeltek, akár a bourdon zúgott a lábam alatt, én a régi sápadt ember voltam; és legsápadtabb akkor, mikor a teljes játék viharzó ha-talma rázta meg a kupola ablakait.

Én a *Gott erhaltét* soha sem fogom egészen hallani.

*

Balogh Pál a nyolczvanas évek elején indította meg a mozgalmat, hogy legyen végre magyar királyhimnus is. Haj, de hol a magyar Haydn, vagy csak professzor Lo-renz Leopold Hascha, aki megcsinálta azt a verset: »*Gott erhalte Franz, den Kaiser*...« Ez a kis költe-mény nem igen emelkedik a falusi kántorok transzparens-

poézisének fölébe; de nálunk még ilyen se termett, hiába volt nem tudom hány pályázat, hiába biztak meg okleveles költőket és hiába írta meg Jókai Mór a valamennyi között legislegrosszabb textust. Hát a muzsika! Ezzel is megpróbálkozott Magyarországon mindenki, aki az öt vonal közé ír, az öreg Erkeltől Liszt Ferenczig. Az eredmény a gyarlóságok tengere. Figyelemmel kísértem, hát apróra tudom ez experimentumok történetét. Ne féljenek, nem mondom el. Csak azt az egy mulatságos anekdotát említem, mikor a *grosser Franz*, a világ legnagyobb reprodukáló művésze és legkisebb alkotó művésze szerzett királyhimnust, oly rosszat, hogy Budapesten be se merték mutatni. Országos suttogás támadt ekkor: Lisztet elnyomják, mert himnusa illojális: kurucz nótából van csinálva! Lisztet elnyomják és Liszt illojális! S az emberek elhitték az ilyen ostobaságot. A szittyá Debreczen vállalta magára, hogy elégtételt ad az üldözött radikális férfinak. Szintárában elmuzsikáltatta, elénekeltette a himnust vagy hatféleféken: zenekar, vonósnegyes, férfikar, női kar, vegyes kar, egy hang... És jelen vala minden czivis és cziva, taps mennydörgésével sujtani le a hazaáruló Budapestet; de nem akadt két tenyér, mely összeesapódott volna. Az a himnus is a többi kórságában laborált: nem volt benne három hang, mely melódiaformán csatlakozik egymáshoz. Az ép magyar érzékű Debreczen legott jóvá tette, amit a falai közt élő kótaismerők vétettek. Egy országnak szánt ének dolgában a nép a bíró.

Szakasztott így járt a többi királyhimnus szerző, Mihalovich Ödöntől Szatyori Nagy Károlyig. Hiába tűnt föl ez érdemes férfiak megkoszorozott fotográfiája az optikusboltok kirakatában: nincs az ország földén egy ember, aki ez urak kompozíciójából fél taktust tudna. Legujabban Bogisich Mihály prépost-plébános szerzett királyhimnust a Jókai textusára és a hivatalos program szerint, ezt a muzsikát fogják harsogni a katonazenekarok június 8-án, a szent korona ünnepén, a király jelenlétében.

Ezt a cikkelyt csak azért írtam, hogy megmondhassuk benne: muljék el tőlünk e pohár. Én Bogisich Mihályt nagyra becsülöm. Régi egyházi zenénk buvárlata és fölelevenítése körül korszakos érdemei vannak. E téren többet tett, mint az előtte valók összesen. Buzgósága ideális, tudománya teljes. Hálánkra méltó férfiú ő. De költőnek nem született. Királyhimnusa rossz; sőt rosszabb a rossznál: semmi. Valamint a Jókai verséből nem marad meg egy sor az ember emlékezetében, az ő gondolat, tartalom és melódia nélkül való rettentően monoton zenéje is olyan, hogy az egyik fülemen bemegy, a másikon ki. Annak semmi szín alatt nem szabad megtörténnie, hogy ha ő felsége azt kérdezi: »Micsoda muzsika ez?«, azt feleljük neki: »A magyar király-himnus.« Szakasztott az ismétlődőnek itt, ami a sahhal esett meg, mikor legutóbbi nyugatonjártakor valamennyi európai városban egy ismeretlen francia partitúragyártó ugynevezett perzsa himnuszát trombitálták elébe s a jó fejedelem minden egyes esetben megtákolta; micsoda zenebona ez? Mert nem birta megjegyezni a melódiát szegény Vass-Eddin, olyan végtelen volt. A Bogisich himnusa is ilyen. Ha tizszer

hallod, azt hiszed, mind a tizszer mást hallasz. Hogy ezt a szerzeményt illetékes vélemény és ítélet nélkül tukmálják ránk, az aligha járja. Rátukmálásról itt különben alig lehet szó; hiába tukmálnak ilyesmit, mikor egy ember sem akad, aki azt a nótát megtanulja. De országos nagy ünnep experimentumok csinálására nem való. Az én magányos szavam is elég tán, hogy Bogisich prépostot a himnus nyilvános bemutatására bírja. Ha a kritika és a közönség — adja isten — ellenem mond, én bocsánatot kérek az előbb írottakért és kijelentem, hogy balfülű ember vagyok.

*

Addig azonban tagadom, hogy megvolna a magyar királyhimnus. És az édesapámmal meg Reményi Edével tartok, akik a hatvanas évek végén kisütötték ketten, hogy a *Gott erhieltét* legjobban egy szép népdal himnussáavastásával lehetne kiszorítani az országból. Megmondták még azt is: melyikével. Tessék csak *andante maestoso* elorgonálni azt, hogy aszongya: »A kisasszony Pozsonyba, krinolinba...« Bizonyisten, fonséges egy zenei óda. Sokat kacagtunk ezen az ötleten. Akkoriban járvány volt a »reczeficze« és eleinte körülbelül úgy hatott, mintha ma a »tararabundié«-ből csinálna valaki choral-paródiát. De hiába, az a nóta egész épületében, egész hangfűzésében maga a himnusi magasztosság, ha tempóját megváltoztatjuk; és mindenekfölött magyar. Ez a régi pajkos dal már rég feledségbe merült; de még azok se mosolyognak, akik ismerik, ha orgona vagy harmónium zúgja templomi ünnepiességgel. A zenetörténet megoktat bennünket rá, mennyiszor meritett az egyházi és világi művészet a népdalok forrásából. Vannak szívhezszóló kyriék és lelket megindító Agnus Deik, amelyek mellett valaha a falu tánczolt vásárnaponkint a nagy hársfa alatt. Palestrinára, Stradellára is olvastak rá ilyes hódításokat. Nekik pedig nem derogált a dolog egy csöppet sem. — Tizenöt év meddőségén okulhatnának a magyar muzsikusok, ha nagyobbaknak is itélik magukat ama nagy komponistáknál s a nálunk legnagyobbnál: a népnél.

Jaákh.

Az álom és az élet: egyik árnyéka a másiknak.

d'Annunzio.

*

A híred olyan, mint az árnyékod. Sokszor előtted jár, sokszor utánad; olykor nagyobb nálad, olykor kisebb.

*

Az asszonyok veszedelmesek naplóik miatt, melyeket a férjük megtalálhat.

*

Heine.

A tehetség dolgozik — a genie terem.

*

Tudós asszonyok, elsózott levelek élvezhetetlenek.

Spanyol közmondás.

Két költemény.

— Vrchlicky Jaroslav költeménye. —

A temetőnek alacsony falán,
 Egy dalos könyvet olvasgattam.
 A vadul habzó versszakokban
 Ajk ajkra tapadt,
 Meztelen karok
 Lenge tündért ölelgettek,
 A vér az agyhoz lávaként tolult
 S keblet repesztőn
 Dobogott a szív,
 Hol kéj és szerelem
 Együtt ünnepelte
 A daczolja vigadó nagy Päant!
 A lángvörös pipacsvirág
 Kiváncsian könyvembe nézett
 S tetszést bölintgatott,
 Mintha láng szállt volna ki a dalokból,
 Mely virággá változva
 Bölintott felém;
 És egy eltévedt, biborszárnyu lepke
 Röpiült időnkint a sorok felett,
 Mint a vad, szenvedélyes költeménynek
 Egyik föléledt versszaka.

Ekkor tekintetem
 A könyvről átsiklott a falon,
 Az erdő szegett temetőre
 S a soha végig nem dalolt nagy éposz
 Más versei hangzottak hozzám.
 Oh mennyi jószág, mennyi csöndes bánat,
 Mennyi béke és lemondás
 Hangzott az örök költeményből,
 Melyet komoran dalol a halál.
 Megborzadtam. Elejtettem a könyvet.
 A halál komor éneke előtt
 Elnémult az öröm dala.
 A komor bükkök, rezgő nyárfák
 Olyan titokszerűn susogtak.
 A lepke tovarebbent, csak a mák
 Állt mint egy ellentmondás
 A tikkadt légben,
 A nap hevében...

Hetes.

A zöld légy és a sárga mókus.

Irta: MIKSZÁTH KÁLMÁN.

Betegen feküdt az öreg paraszt, a falu nábobja.
 Isten ítéletet tartott ő felette, mutatván a többi halandóknak is:

»Mik vagytok? Semmik se vagytok. Itt van Gál János, a hatalmas Gál János, a kivel a szolgabíró is kezet fog, akit Gál bácsinak szólitanak a falubeli kis komteszkék is, mert gazdag és ő a legtöbb köztetek. De énnekem mindegy az. Én azért leütöm Gál Jánost. És pedig csak úgy szőrméntében ütöm le, mint mikor a kalászból kipereg egy szem, egy legyintésre. Nem küldök ellene éhes farkast, aki megegye, se nem döntök le erős tölgyet, a melyik agyonüsse. Elég leszlel neki te is, kis legyecské. Szállj, szállj és csipd meg ő kegyelmét.»

Igenis úgy történt; egy légy csipte meg a Gál János uram kezét s az egyszerre dagadni, pirosodni, aztán feketedni kezdett, mindig odább, feljebb.

A kastélybeli úrnő és a pap rávették, hogy azonnal doktort híjjon.

— Jó, — mondá Gál uram; — hadd menjen el a kocsi a létai kilógusért.

De az urnő minden áron a fővárosba akart sürgönyözni Birli egyetemi professzorért, a kinek az eljövetele háromszáz forintba kerül ugyan, de aztán érti a mesteriségét. »Ejh, bolondság, — mordult fel a paraszt király, — az a parányi légy végre is nem tehetett bennem háromszáz forint ára kárt.« De a nagyságos asszonyka, a falu jóltevője, addig-addig erősködött, így-ugy ő maga fizeti ki a háromszáz forintot a pesti professzornak, míg közbeszólt: Gál uram:

— De már abból semmi se lesz. Inkább még én toldom meg egy ötvenessel.

A sürgöny hát elment s a délutáni vonattal megérkezett a heted-hét országon híres doktor, a Birli József. Fiatalos, vézna ur volt, nagy köcsögkalappal, pápaszemmel. Nem ért az egész emberke öt garast. S mégis ennek fog-nak fizetni háromszáz forintot. A vasuti állomásnál a Gál uram kocsija várta, künn a Gál-portán pedig a Gálné fogadta.

— Maga a pesti doktor? Isten hozta! No csak jöjjön be lelkem, mert már olyan parádét csap belőle az uram, mintha veszett kutya harapta volna meg s nem egy haszontalan légy

Pedig dehogy csapott belőle parádét Gál János. Nem szólt az semmit, ha nem kérdezték; ha kérdezték is, keveset szólt. Ott feküdt a lóczán egykedvűen. A bundája összegyűrve vankosul szolgált a feje alatt, a pipája pedig vigan füstölt a fogai közt.

— No, mi a baj, öreg? — kérdé a kis Birli szapora beszédjével. — Hallom, hogy valami légy csipte meg.

— Az ám, egy légy, — felelte a beteg vontatottan.

— Miféle légy volt az?

— Hát egy zöld légy, — mondá kurtán.

— No csak kérdezze ki lelkem, ha már itt van, — szólt közbe Gálné asszonyom, — nekem a pitvarban van dolgom, kilencz kenyérem a kemenczében.

— Jól van, jól, néni, — hagyta rá a doktor szóra-kozottan.

De már erre a szóra visszafordult Gálné, fürgé keze két ujjával egyetlen rántásra hátratulván fejről a pettyes kendőt, mely az arcját eltakarta.

— Volnánk pedig olyan fiatalok, mint az ur — vetette oda félvállról, félig bosszankodva, félig incselkedve. — Ugy látszik, nem jól lát azon a két ablakon, ami a szemén van.

S fordult egyet a sarkán, mint az orsó. Ingerlőn suhogott, ropogott rajta minden mozdulatánál a tömérdek kikeményített szoknya.

A tudós professzor álmélkodva nézett rá; csinos volt, ördögösen csinos volt s valóban fiatal, sokkal fiatalabb a doktornál, hát még az őszbe csavarodott gazdánál. Már éppen valami mentegetőzést akart hebegni, mikor az asszony becsapta maga után az ajtót. Oh, be nagy mamlaszok azok a nagy tudósok!

— No hát mutassa azt a kezét.

Gál uram szó nélkül odanyújtotta nagy lustán a fájós kezét.

— Fáj-e nagyon?

— Meglehetősen, — mondá Gál uram, egy rettetes füstmacskát eresztve, mely a mestergerenda felé szállt kigyózó karikában. Kedvteléssel nézett utána, a meddig csak láthatta.

Az orvos megnézte a feldagadt kart s ijedten kiáltott fel:

— Baj, nagy baj. Ez hulla-légy volt!

— Hát lehetett, — felelte flegmával Gál János, csak-hogy mondjon valamit, — biz az lehetett, mert azt az egyet mindjárt láttam, hogy nem a mi legyeink falamijájából való.

— Nem jól értett meg bátyóka. Azt mondom, hogy olyan légy volt, a melyik előbb egy holttesten lakmározott.

— Ejnye szentségtörő, pákosztos férgé! — fakadt ki Gál János minden ijedelem és boszankodás nélkül, inkább csak szokásból az istentelen és illetlen dolgok elkövetésének hallatánál.

— Ezer szerencse, hogy nem késtem el, mert most még segíthetünk, de holnap már késő lett volna. Holnap már meghalt volna kend.

— Valjon? — szólt az öreg parasztkirály, megnyomkodva a pipája hamuját.

— A vérmérgezés gyorsan megy. Így is sietnünk kell. Itt nincs egyéb hátra, gazd'uram, erősítse meg kend a szívét, le kell vágni az egyik kezét.

— Az én kezemet? — kérdé elcsodálkozva s aztán valami csendes ironia-féle mosolygás kezdett mutatkozni az ajka körül, volt abban egy kis fitymálás, egy kis megvetés, csodálatos fatalizmussal összekeverve.

— Bizony a magáét. Annak meg kell lenni.

Gál uram egy szót se szólt, csak a fejét rázta s pipázott szépen, csendesen.

— De lássa, — szólt a doktor rábeszélő hangon, — hiszen fájni sem fog, elaltatom; mire felébred, vége a bajnak, meg van mentve. Így ellenben holnap ilyenkorra meghal, mert a vérmérgezés tovább harapózik. Az Isten se mentheti meg.

— Ugyan hagyjon békét, — mordult fel Gál uram, mintha restelné a sok dibdáb beszédet, azért tehát, amint hanyatt feküdt, egyszerűen befordult a falnak és behunyta a szemét.

Az orvost megijesztette ez a makacsság s kiment a pitvarba, a hol a menyecske sürgött-forgott a kemenczénél, melynek mélyében ott pirultak a széles puffadt kenyerek, kívül pedig kubikba rakott paraszak villogtak, piroslottak, hamvas szürke ruhába bujva el lassankint.

— No, mi baja az öregnek? — kérdé a menyecske szinte közömbösen, elől felkapcsolt szoknyáit szemérmestesen leeresztve; jóval felül a bokán látszanék különben formás fehér lába s nem minden férfiszem érdemli meg, hogy hizlalják.

— Hát biz az rosszul van, éppen azért jöttem ki, hogy magát kérjem, beszélje rá a férjét —

— Mire?

— Hogy engedje a kezét levágni.

— Szent Isten! a kezét?

A menyecske olyan fehér lett, mint a fal, a foga összevaczogott s reszkette hebegte:

— És meg kell történnie?

— Meg, minden áron. Minden percz veszedelem. Vérmérgezés *van jelen* (ezt nem én mondom így, a doktor mondta); ha a keze el nem *távolíttatik* azonnal, a halál bekövetkezésének megakadályozása kizártnak tekinthető.

— Azaz, hogy meghal az uram.

— Holnap menthetetlenül bekövetkezik a haláleset. Nincs segítség.

Az asszony arcza olyan vérvörös lett, mint egy mályvarózsa s a szemei úgy fénylettek-csillogtak, mint azok a paraszak a kemencze torka előtt.

— Jőjjön, jőjjön, — sürgeté Birli, — szóljon neki, vegye rá, magára hallgatni fog.

Az asszony csipőjére tette az egyik kezét negédesen, kihívóan, a másik kezének a nagy ujját a szájába vitte és a körmével megcsebetette az egyik fogát (a mi egy finom fajtája a magyar parasztnál a füge-mutatósnak).

— Ezt ni! Hát olyan asszonymak néz engem az ur, a ki elég jó lesz egy csonka ember feleségének?... Hiszen a szemem égne ki. No még az kellene!

S ezzel, mint a forgósél, berontott a szobába, izgatott hangon felkiáltott:

— Ne hagyj magadat metéltni, János! Ne hallgass a doktorra, János!

Az öreg barátságosan pislantott fel a berontott némbere s aztán meg biztatta, mint a gyerekeket szokás:

— Ne félj, Kriska. Semmi se lesz belőle. Van én nekem eszem, Kriska. Nem halok én meg darabonkint.

Birli kétségbeesett s a rábeszélés minden fegyverét előszedte.

— Ne legyen kegyetlen, jó asszony, becsületemre mondom, meghal holnap ez a szegény ember, ha el nem vágom a kezét. S magát is csodálom, Gál uram, olyan okos ember, hallom bíró is volt és még se látja be a borzasztó következményeket. Mi az egy kéz? Hányszor látott egészséges, vidám egykezü katonákat. Igaz-e vagy nem?

— Hát igaz. — hagyta rá a paraszt nábob.

— Aztán (most egy parasztot fogó fufang jutott eszébe Birlinek) a háromszáz forintot úgy is meg kell fizetnie, akár vágom le a kezét, akár nem. Hát bizony kár már most ellenkezni. Öt percz az egész operáció. Katonadolog. Meg is van már fizetve — csak éppen a beleegyezése kell. — Aztán nekem is nagy lelki megnyugvás, hogy egy derék embert mentettem meg és hogy a háromszáz forintját nem húztam ki ingyen a fiókjából.

Gál János gondolkozni látszott, de csak azon gondolkodott biz ő, hogy mivel nyugtassa meg a bőbeszédű doktort.

— Hát írjon érte, — mondá — valami zsirt!

Csodálatos az a közömbösség, az a fatalizmus, a melylyel meghal a magyar paraszt, makacsság nélkül, keserűség nélkül. Azt mondja magában: »az én sorom már betelt«, és meghajtja az akaratát és szeliden diktálja tollba a nótárius urnak az utolsó intézkedését. Vagy pedig azt mondja magában: »minek vagyok már én itt tovább«, mint a hogy a Csépi Marczi tette, mikor a baktérségből kimaradt, megkérdezvén a feleségétől: van-e még valamijök? — Hát volt még egy egész kenyerek, meg a hordó alján egy kis nyers káposztájuk, ezt ette Marczi két napig szakadatlan; mikor az utolsó kenyeret bevágta, másnap estefelé lefeküdt a kemenczepadkára, a csizmáit a feje alá tette, behunyta a szemét és meghalt, mivel-hogy elhatározta, mert nem volt itt semmi dolga, se keresni valója többé.

Nem rém ő előtte a kaszás ember, — hanem csak afféle kedélyes alak, a ki egy kicsit szinte hozzátartozik

a familiához; ő vitte el magával a nagyapót is, nagyanyót is *deszkát árulni Földvártra*, a napamasszony kezéből is ő vette ki a kanalat örökre. Nem igazságtalan, mert mindenüvé elmegy, nem ellenség, mert a kit lekaszából, annak mindnek elveszi minden baját. Azért is a neve »Halál koma«. Mert csak koma ő, nem valami nagy hatalom, jön, megy a bolondos kaszájával egy felsőbb rendelés szerint s figyelmezteti is a jámbor hívó lelkeket barátságos jóakarattal, már a mennyire az ő ügyefogyottságától telik, hogy merre jár s van-e valami szándéka.

Nem tökéletes bíz ez, — de a miye van, azzal ad hirt; ahogy teheti, úgy teszi. Ott van a kakuk madara, az megtudja mondani, ha kérdezik: ki meddig él? Magától az se szól. A mi magától szól, az nem is jó. Egyszer csak elpattan egy üvegpohár az asztalon, ez már azt jelenti, hogy »készülj«. Halál koma üzen. A legvégén odarepdes a kuvik az ablakhoz. Halál koma üzeni, hogy már jön, hogy már itt van az egyik lába, lehet már a papot hivatni.

Egy szóval a halál nem olyan félelmetes itt, mint a tükröből fésülködő uri népség előtt; ott csak azok fogadják néha nyájasan, a kiktől elvesz valakit, itt sokszor maga az utramenő is örül neki — a melyik nem örül, legalább egykedvűen veszi.

Bizony Gál János uramat sem birta megijeszteni a doktor, hasztalanul hordott össze hetet-havat; váltig csak azt mondta:

— Lesz, a mi lesz. Ne is erőltesse.

Közben eljöttek a község honoratorai, a tiszteletes ur, a nótárius, meg a kastélyos asszonyság s azok elővették sorba a beteget.

— Olyan szép az élet, — rajzolta eleven színekkel a tiszteletes, — az isten napját látni fölkelni reggel, lenyugodni este, belehelni fák, füvek illatát, érezni, hogy egyik része vagyunk ennek a fönséges pezsgésnek, elevenységnek, melyet Isten keze igazít. Minden egyes nap ajándék az urtól. Egyet sem szabad könnyelműen eldobni. Kegyelmedet sok jóval áldotta meg az isten, és jót tenni úgy is csak egy kézzel kell.

A kastélybeli asszonyság kiskoru gyermekeit hozta szóba (az első feleségétől is három maradt), a kiket felnevelni keresztényi feladata. Vének kitérni előle makacssággal, kishitűséggel.

— Ugy, ugy, — szólt közbe a jegyző. — Szépen gyűjtött nekik. És miért? Hogy most az árvaszék kezére jussanak, hogy a vármegye elsemmizze a mijök van.

Gál uram megmozdult, a hatalmas Gál-birtok szétesik, de aztán bizonyos ájtatossággal monda:

— Az isten viseli a gyerekek gondját, a ki hatalmasabb, mint a vármegye.

— Azt én ugyan nem tapasztaltam, — szaladt ki a nótárius istentelen szájából.

(Az isten szolgálja lesütötte a szemeit, de bizony egy szóval se fogta pártját gazdájának a vármegyével szemben.)

Nem, nem, ezt az örült makacsságot lehetetlen megtörni, lerázni vele ezt a rettenetes közönyt képtelemek. Az orvos mérges szemeket vetett Gálnéra, ki sűrűn be-beszaladt a kenyérsütés mellől.

— A mit mondtam, mondtam, — ismételteté untalan. — Nem engedem metélni apjukomat.

— Hallgasson! — förmedt rá a doktor szenvedélyes felháborodással. — Az bűn, a mit tesz!

Gálné szemei zöldes szikrákat hánytak a doktor felé.

— Hogy én hallgassak? — Hangja gunyolódó árnyalatba csapott át, sugár derekát begyeskedően rezgettette jobbra-balra. (Ezt a kaczerkodást a »csipők játéká-

nak hívják.) — Hát még mit? Nincs egyéb kívánsága? Tudja meg édes ur, hogy a kakas szemetjén a tyuk is valami

Gál uram higgadt bölcsességgel sietett megakasztani a készülő összecsapást.

— No, no Kriska! Ne tüzelj, Kriska, ne okoskodj. Eredj le inkább fiacskám a pinczébe és hozz fel egy üveg bort a vendégeknek. Az orvos ur is szomjas lehet. Micsoda illetlenség, hogy még eddig semmivel se kínáltad meg. Ne haragudj az orvos urra, Kriska, hiszen ő végre is jót akarna velem — az ő esze szerint.

Szívesen engedték borért menni. Mert legalább meg lehet még kísérteni távollétében egy rábeszélési rohamot. Beszéltek, mohón, sebesen, egyszerre hárman is, felhoztak minden érvet, csalogatót, hogy az egész műtét nem lesz fájdalmasabb a méhcsipésnél, elrettentőt, hogy milyen szomorú feküdni abban a nyirkos földben: a gazda semmit sem szólt, hallgatta, hallgatta és egyre pipázott, kékes, szelid szeme unottan kalandozék a szoba ismerős tárgyain, a mestergerendán elhelyezett holmin, a tálason, a Ferencz József király és az öreg Kossuth arcképein, mert a magyar parasztházakban egymás mellett vannak ők (kik az életben oly távol estek), mindenik ráma mögött egy-egy galy szentelt barka beszurva.

Gyorsan jött az asszony a borral, — nem is felelhetett a szotyongatót gazda, most már nem is felelt, az asszonyt kérdezte:

— Melyik hordóból hoztad?

— A két akósból.

— Jó, de a halotti toromon majd a mellette levő hordót üttesd, fiam, csapra, mert úgy láttam, a mikor feltöltöttem, hogy romlóban van. Ezt kell hát a toron meginni, Kriska.

Ebben a nyugodt, egyszerű rezignációban benne volt nemcsak a magyar gazda körültekintő gondossága, mely a halál utánra is kiterjed, de egyszersmind a tagadó válasz a rábeszélési erőlködésekre.

Be is látta Birli és kezdte huzogatni a keztyűit:

— Hasztalan itt minden.

— Nekem még van egy ötletem, — sugta az urnő. — Várjon!

Kisurrant az udvarra, összekeresni a Gál gyerekeit, a kik azután néhány percz múlva egy-egy ezüst pénzzel a markukban előcsörtettek betanult bőgéssel, visitással.

— Ne haljon meg édes apánk, ne haljon meg!

A kis Boriska, egy szép, szőszke jószág, összetette könyörgően a kezecskéit:

— Engedje levágnatni a kezét, apáka!

— Engedje! Engedje! — követelték az eperfárol lecsalogatót fiuk, maszatos képpel.

Az öreg elmosolyodott s elcsöppent a jó kedélyének egy erőszakosan kisajtott csöppje.

— Persze szeretnétek, gézengúzok, mert azt hiszitek, hogy a bal kezemmel már nem tudnálak elnászpágnálni. Pedig tudnálak. Nem volna semmi hasznatok belőle, — tette hozzá szelid szomorúsággal.

De ők abból vajmi keveset hallottak már, mert Gálné asszonyom jóval előbb találta meg a czirokseprőt a kuczkóban s ennek a láttára vesd el magad, kotródtak kifelé lóhalálában.

Erre már az urnő is lemondott az operáció lehetőségéről.

— Igaza van, Birli. Itt hiába erőlködünk. Menjünk.

— Most már nekem van egy ötletem, — sugta Birli.

Birli kihitta a szobából a jegyzőt.

— Van-e itt a faluban valami pletykázó vén asszony?

— Ejh! iszen másforma sincs.

— De mégis melyik a legpletykásabb?

— Sok tökéletes van e nemben, — felelte a nótárius, — de mégis talán legkülönb Máttyás Lázárné, a »sárga mókus«.

— Mért nevezik sárga mókusnak?

— Mert sárga az arcza, mint a kacska lába s olyan alakú, mint a mókusé — a lelke még sárgább az irigységtől.

— Messze lakik innen? Vezessen kérem oda, míg befognak.

A nótárius nevetett.

— Szívesen. Itt lakik a harmadik szomszédban. Talán házasodik a professzor ur? Mert a sárga mókus híres gügyü. Abból él.

— Mi az a gügyü?

— Az, a ki a falun a házasságokat összeboronálja.

— Szép mesterség. Épen arra van szükségem. De előbb megkérem Gálnét, hogy fogasson be.

— Szívesen megteszi.

— Ugy látszik.

Egy nyalka legény strucztoallas kalappal, itatta a lovakat a vályunál az udvaron. Birli ráösmert, hogy ez a kocsis, a ki hozta az állomástól. Hiszen már maga a strucztoall is ismertető, hogy kocsis, más azt nem viseli; a juhász kalapjára árvalányhaj dukál, a béresére kerti rózsza, a kerülőére darutoll.

— Hogy hívják önt? — kérde a professzor a legénytől.

Az csak nézett rá, tétován, aztán maga körül, sehogy sem tudta eltalálni, mi lehet, ki lehet az az »ön«.

— Mi a neve, barátom?

— Az enyim? Nagy Pali.

— Maga a kocsis?

— Hát persze.

— No hát mondja meg Nagy Pali az asszonynak, hogy menni szeretnék, fogasson be. Ön pedig, kedves jegyző ur, legyen szíves, vezessen el egy perczre a »sárga mókus«-hoz.

A harmadik házban lakott a sárga mókus. A jegyző meghuzta a malackfark-alaku madzagot a kapuajtón, s ott álltak egyszeribe a sárga mókus előtt, a ki kendert tiltott az udvaron.

— Ez a pesti ur szeretne magával beszélni, Rebék néni!

A szikár, magas anyóka, akinek arcza valóban hasonlatos volt a mókuséhoz, megnyálazta erre az ujját és kezdte vele a lelógó hajtincseit a halantékához tapasztani. Még ő is szebb akart lenni. Asszony volt.

— Beszéljen!

— Majd csak négy szemközt.

— Akkor ne jöjjön másodmagával, mert nekem is megvan a két szemem.

— Oh jaj! Van Rebék néninek talán száz szeme is, jegyzé meg a nótárius.

Ez az udvariasság nyilván jól esett Máttyásnének, mert valami mosolyféle szaladgált ajkainak hegy-völgyes, ránczos környékén.

— Látok, a mit látok, felelte bizonyos meglepődöttséggel, de sokat eltakar előlem is Moléna királyné köténye. Isten a füvekbe, fákba és az emberi szívekbe rejtette el a nagy titkait, én azokat kiszedegetem, összerakom és ez az egész tudásom.

— Hát épen ilyes valamit akarok én is megtudni, mondá a doktor.

— Jöjjön utánam!

A boszorkány bevezette a házba, mely egyetlen szobából állott. A fal mellett köröskörül tyukok és ludak ültek kosarakban a tojásaikon s roppant csipogással és gágogással fogadták a vendéget. A tűzhelyen csodálatos illatu foyadékok rotyogtak a fazekakban; az orvos finom

orra kiérezte a tisztos fű és a zsálya szagát. Fent a mesztergerendán nagy kötegekben sorakoztak egymás mellé különböző száraz füvek és növények (bájitalok és megrontások főzésére alkalmasak), míg a horpadt falon a tulipános szuszék fölött, zsinórra fűzve, mint a paprikák, aszalt gyikok, béka-csontvázak lógtak alá.

Rebék asszony megtörtült egy széket a kötényével, intvén a doktornak, hogy üljön le.

— No hát, mit akar? kérde aztán.

A doktor kivett a zsebéből két ezüst forintot, oda nyújtotta Rebéknek:

— Egy-két igaz szóért jöttem.

— Ugy? mondá félig gunyosan, félig csodálkozva a boszorkány. — Hát magának nem tisztos fű kell, se nem aszalt gyik, hogy az ingkorczába bevarrja, hanem igaz szó kell? Hát pénzen kell már venni az igaz szót, mi? Jó. Megkapja az igaz szót.

Utálatosan vigyorgott s csörgette markában a két ezüst forintot. Hm. — Erre a portékára még nem volt eddig vevő. Én csak a szerelemre tartottam eddig boltot. De nem tesz semmit, adok én igaz szót is. Mit akar?

— Beleszerettem itt a faluban egy asszonyba, és azt akarnám elérni, hogy ő is belém szeressen.

A vén asszony nagy sopánkodva csapta össze a tenyerét.

— Oh jaj, az bizony baj! Hogy megszeresse magát? Hiszen úgy néz ki galambom, mint egy madárijesztő. Az igazat akarta, hát az igazat mondom.

Birli elmosolyodott:

— Nagyon jól van, Máttyásné, meg vagyok elégedve, mert ez igaz lehet, de szívesen áldoznék ám pénzt, selymet, ékszer; van miből.

Rebék asszony elgondolkozott.

— Végre is minden rózsát le lehet szakítani, mondá. Ki légyen az illető nőszemély?

— Gál Jánosné.

A vén boszorkány felkaczagott.

— Azt nem lehet Szép asszony, kaczer asszony, de még sem lehet.

— De hiszen kend mondja, hogy minden rózsza leszakítható.

— Kivévé, amelyik már a más poharában hervadozik.

Épen ezt akarta Birli tudni, ezért jött ide.

— Ki az a más? kérde mohón.

— A szép kocsis, a Nagy Pali.

— Tehát szerelem van köztük?

— Az asszony bizonyosan szereti, mert az én boltomban járt a legény szerelme végett.

— Mit adott neki?

— Tavalyi folyóka-virágnak összetört porát, hogy az italába vegyítse.

— Gyanít-e valamit Gál János?

Máttyásné vállat vont.

— Gál János okos ember, de az asszonyi ravaszság átugorja a férfi bölcsességet.

Birli mindent tudott s most már sietve otthagya a boszorkányt. Ideje is volt visszatérni; a Gálék udvarán már türelmetlenül toporzékolt a két befogott pej. A kocsis a pitvar irányában állt s Nagy Pali kényelmesen beszélgetett a pitvarba selyma-nevetgéléssel, hol hátracsusztatván, hol a szemébe vágván a strucztoallas kalapját, kényes bajuszpödörgetéssel.

— Nem hoz egy kis lángost, szépséges gazd'asszonyka?

— Eredj czudar, hadd süssön neked a Csillag korcsmárosné, mert tudom, hogy megállsz ott itatni, kötődött a kocsisal egy friss, csengő hang a pitvarból. (Biz isten a Gálné hangja.)

— Ha megállok is, felelte a legény, csak a szomjas lovaimért teszem.

— Ugyan, hát te magad nem vagy szomjas?

— Olyan rossz bora van, mint az eczet.

— De a csókja, mondják, olyan édes, mint a méz.

— Nem kóstoltam.

— Így görbülj meg?...

Tovább is folyt volna a párbeszéd, de beléptek a doktor és a jegyző a pitvarba, hol éppen a lángosokat kente ludzsirral a menyecske, maga is olyan pirosan, mint a láng.

Letette a zöldmázás tálat hirtelen s kezdte kikapcsolni a pruszlikját. Egymás után váltak szét tágabbra a pruszlik határszélei... az egyik kapocs el is pattant, leesett a földre. (A Pali, aki kényelmesen belátott ide a kocsirol, nagy dévajkodással »látókát« csinált szeme elé a tenyeréből.) A doktor csak nézte a szemvesztő jelene-tet: mi lesz itt, — de bizony nem lett valami különösebb dolog, mindössze kivett a kebeléből három összehajtogatott százast.

— Tessék a fáradságáért, doktor ur!

— Jól van, mondá az orvos hidegen, de a maga lelkén lesz, szép asszony, hogy nem érdemeltem meg jobban.

— Jól van, felelte a szép asszony, elbirja azt az én lelkem!

— Hát isten neki. Rakassa fel kérem a holmimat a kocsira, addig beszélgetek elbucszni a gazdához.

Gál János még mindig ott feküdt, ahol elhagytuk. A pipája nem égett már, a szemeit behunyta, mintha szunyókálni akarna.

Az ajtónyílásra felpillantott a félszemével.

— Bucszni jöttem, gazd'uram.

— Hát elmegy? kérdé közömbösen.

— Nincs itt már semmi dolgom.

— Az anyjuk odaadta a pénzt?

— Megkaptam tőle. Jaj de szép egy asszony!

A beteg kinyitotta erre a szóra a másik szemét is, s amint odanyujtotta a doktornak az egészséges kezét bucuszásra, úgy félvállról odavetette rövid szóval.

— Úgy-e?

— Az a gyönyörű kis szája, mint a piros szamócza, lelkesedett a doktor.

— Az ám! — Szinte úgy rémlett, hogy derűs mosolygás játszadozik a deres bajsza körül.

— Hej, de jó lesz kóstolgatni annak a zsvány Palinak.

Az öreg Gál összeresztette.

— Miféle Palinak? Mit beszél doktor, mit beszél?

A doktor a szájára ütött, mintha restelné, hogy elszólta magát.

— Ostobaság. Semmi közöm hozzá. Az embernek végre is szeme van és esze van, lát és észrevesz egyet-mást. Megvallom, mindjárt feltűnt, hogy nem engedte a kend kezét elvágnatni. Hát kendnek nem tűnt fel? De most már értem. Persze, persze.

Gál János indulatosan rázta meg ökleit a levegőben. Eszébe se jutott, hogy az egyik karja meg van dagadva. Főlordított, nagyon fájt neki.

— Jaj a kezem, a kezem. Hallgasson, hallgasson, doktor!

— Egy szót se szólok többet.

A beteg melléből kinos hörgés tört fel s a balkezével megragadta Birlit:

— Milyen Pali? dörögte tompa hangon. Ki az a Pali?

— Ejh, hát igazán semmit sem tud? A Nagy Pali-ról van szó, arról a sugár legényről, aki magoknál szolgál.

A parasztkirály arcza fehér lett, mint a fal, ajkai reszkettek, a vér mind a szívére tódult. Nem fájt már a keze egy csöppet sem.

Hirtelen a homlokára ütött és fölszisszent.

— Ostoba voltam... Észre kellett volna már vennem. Ah ez az asszony... Ez a kigyó asszony!

— Ne szidja a menyecskét, gazd'uram, vágott közbe a doktor... Vér van benne s a vére viszi. Fiatal is, s meglehet, még eddig ártatlan, de hát végre is csak férjhez kell mennie, ha egyszer kend nem lesz... Kend pedig már nem lesz.

Erős, mély sóhajással mozdult meg a nábob kinos fekhelyén.

— Hát mi kára van abban kegyelmednek, hogy férjhez megy? Ugy-e semmi; mert arról már úgy se tud a sir fenekén. No azzal meg éppen mit törődik, hogy csinos férjet szemelt ki magának, deli, hetyke legényt, ezt a Palit.

Az öreg fogainak a vicsoritása hangzott, mint két egymáshoz dörzsölt ráspoly.

— Ne legyen irigy, Gál uram. Bizony vétek volna annak a remek asszonyderéknak haszon nélkül elfonynyadni. A Pali nem bolond, hogy beke ne harapjon az almába, melyet feléje himbál a szél, és jól teszi az asszony is, ha élni akar. Itt csak kend a hibás, kend az oktondi, Gál uram...

Gál uram nyögött egyet, homlokáról csurgott az izzadság, lelkében forrt a keserűség. Jaj, mindjárt kicsordul.

— Mert lássa, Gál uram, jobb volna azt a finom derekat *egy kézzel is ölelgetni, mint sehogy!*

Ez már sok volt. Felugrott fekhelyéről, mint egy fölpiszkált szelindek, vad morgással, s kinyujtván megdagadt karját a doktor felé, a szenvedélytől ziháló hangon hörögte:

— Vegye ki hát a kését az ur!

Két kritika.

Olvastam versét, fiatal barátom

— Szól a redaktor — és nagyon sajnálom,

De a lapomba ki nem adhatom,

Nincs benne ritmus, nincsen tartalom.

Hosszúra nyúlik, döcögős is, ráz is,

Csupa laposság, csupa közhely, frázis.

Mindjárt a cím is: *Hozzá* — régi kapta.

A múzsa most az egyszer cserbe hagyta,

De nem tanácslom, nem, a világért se,

Hogy ő nagyságát újra megkisértse...

... Szegény poéta egy szócskát se szól,

Szégyenkezik, pirul és ellohol.

Fejét lehajtja búban-búbánatban

S egy házikó felé tart öntudatlan.

Megzörgeti az ódon tölgykaput

S egy szőke kis lány elébe fut.

Karjára kapja, úgy szorítja át,

S egy hosszú csókba fojtja bánatát...

De ím, az ölelés hevébe most

A földre hullat egy kis papirost.

— Mi ez? — kiált a lány — s szeme ragyog —

Vers? költemény? s a hőse én vagyok?

Hozzá!... Én hozzám, ugy-e?... Semmi kétség...

A címe is már csupa tűz, gyöngédség.

S milyen érzelmes, milyen szép szavak!

És milyen zengőn, szépen hangzanak!

A csalóány se tudna szólni szebben —

Nem olvastam szebb verset életemben!

Krónika II.

Leleplezések.

(Füzes-ruczai levél.)

Tekintetes Szerkesztő Úr!

A vidéki kaszinók sem akarnak elmaradni a kortól és kötelességükhöz hiven szintén leleplezik azokat a hamis játékosokat, akik a testület jó hírnevén mindeddig büntetlenül csorbát ütöttek. Alulirott, mint a füzes-ruczai polgári kör t. főjegyzője, kötelességemnek tartom tek. Szerkesztő Urat arra a két kinos esetre figyelmeztetni, mely Füzes-Ruczán és vidékén állandó szóbeszéd tárgyát képezi.

I. A lóugrás.

A füzes-ruczai Polgári Kör olvasó termében a sakkozás nemes szenvedélye is napirenden van esténként. A mindennapi sakkpartiet ketten játszsza: Kaposs Nep. János uradalmi állatorvos és Bogulomich Arzén, a dúsgazdag Bogulomichok egyetlen életben lévő férfitagja. Bogulomich Arzén már régen magára vonta a gondolkodó emberiség figyelmét; mert dacára ama szomorú körülménynek, hogy az ősi kastélyt már több ízben elárverezték, még mindig uri lábon él, rózsákkal és bonbonokkal kedveskedik a környékbeli lányoknak és csinos kucsr-kocsin jó be esténként a füzes-szalóki pusztáról. Hol ama rejtelmes vagyon, amelyből e tetemes szükségleteket fedezni tudja? A vén Bogulomich Tódor meg fog fordulni sirboltjában, — mert egyetlen fia csúf szégyent borított az előkelő uri familia czimerére....

Bogulomich Arzén már huzamosabb idő óta feltűnő módon győzedelmeskedik az óvatos Kaposs Nep. János fölött. Az állatorvos legszebb gambitjai kárba vesznek, a király rohamos gyorsasággal veszti el nemcsak a bástyát, futóit, parasztjait, és lovait, hanem szeretett hitestársát is, a fekete királynét... Mit ér egy özvegy király, akit összes szerettei elhagytak? Kaposs Nep. János minden áldott estén pontosan elveszti úgy a sakkpartiet, mint a fogadás tárgyát képező két szóda fröcsöt — s Bogulomich diadalmasan tér haza pusztájára a fontebb körülírt kucsr-kocsin...

Ki tudja, nem-e vezetnek a végzetes sakkpartiek a Kaposs Nep. János tökéletes romlására, ha egy katasztrófa ki nem deríti váratlanul a Bogulomich Arzén szerencsésének titkát...

Április másodikán történt, csütörtökön este, hogy Kaposs Nep. János a futójával leütötte a Bogulomich Arzén egyik határszélen gubbasztó parasztját, Bogulomich, aki egy kissé sápadtnak látszott, remegő kézzel — mintha sejténé a történeteket — hirtelen megfogta az eddig tétlenségre kárhoztott bástyát, s így szólt rekedtes hangon:

— Sakk a királynak!...

Csönd volt, — egy légy zümmögését is meg lehetett volna hallani. E pillanatban Kupai Móríc, a kaszinó könyvtárosa, a Bogulomich remegő kezére tette a maga vasmarkát, s így szólt messzecsengő bariton hangon:

— Arzén, te csalsz!

A többiek ijedten meredtek rá, Bogulomich halotthalávan süllyesztette le a sakktáblára tekintetét, Kupai pedig szilárdul így folytatta:

— Ez az ur hamisan játszik. Két teljes hónapja, hogy megfigyelem, de mindeddig nem érkezett el annak az ideje, hogy leleplezzem. Ez az ur lóugrás szerint lép a bástyával, a futóval és a királynéval. Ki látott már egy olyan bástyát, amely lóugrás szerint halad előre a sakktáblán? Most az önök szemeláttára fogtam meg e bűnös férfi kezét, abban a szempillantásban, mikor ismét ló gyanánt akarta ugratni a bástyáját... Uraim, Bogulomich Arzént ezennel átadom az igazságos történelem ítéletének...

Borzalmas csönd állt be, — Bogulomich reszketve dadogott valamit, majd mindent bevallott. Nemcsak azt vallotta be, hogy a bástyájával lóugrás szerint lépett, hanem azt is, hogy a vasárnapi karamból-partieja-it is rendszeresen hamisan játszotta. Majd térdénállva arra kérte a jelenlevőket, hogy ne kívánják gyalázatos halálát, hanem tartsák titokban az esetet...

Az összegyűlték rövid tanácskozás után elhatározták, hogy Bogulomichnak megkegyelmeznek abban az esetben, ha úgy a Polgári Körből, mint a Füzes Ruczai méhészegyesületből kilép... Bogulomich mindent megígért, — de mivel kilépését a mai napig be nem jelentette, ezennel nyilvánosságra hozom az esetet, s kérem igen t. Szerkesztő Urat, hogy e sorokat becses lapjában közreadni sziveskedjék.

II. Völgyi József Mária.

A Bogulomich-eset után egy héttel játszódott le a második katasztrófa. A szerencsétlenségnek egy helybeli vaskereskedő: Völgyi József Mária lett a szomorú áldozata...

Völgyi József Mária sötét és hallgatag ember, akinek hétszám sem lehet a szavát venni... Nem keveredik a társaságba, nem mond véleményt a napi politika egyes érdekesebb mozzanatairól, színházba, vendéglőbe nem jár... Az egyedüli mulatsága a pásziánsz-játék, melyet a Polgári Kör egyik magányos kuczkójában szokott ütogetni esténként...

Füzes-Ruczán régóta nyílt kérdés: honnan pénzel a vén Völgyi József Mária, holott a vasüzletből alig folyik be annyi, amennyi a házbérre elegendő... Hol a titokzatos csatornák, melyeken át a pénz a vén vaskereskedő zsebébe ömlik? A rejtély talán soha ki nem derül, ha április egyik zuzmarás estéjén egy új kibicz nem telepedik a Völgyi József Mária pásziánsz-asztalához...

Az új kibicz Virányi Armand volt, a helybeli szintársulat igazgatója, akit a babonás plébános (mert a tartliban pecsét hozott neki) elnézett a háta mögöl. A számkivetett Virányi Armand búsan tekintgetett szét egy új asztal után, de mivel mindenütt elrontotta a gusztát, végre rezignáltan telepedett le a magányosan pásziánszozó vaskereskedő mellé... Völgyi József Mária még nem sejtette e pillanatban, hogy milyen végzetes kibicz szemléli az ő különös makhinációit...

Virányi Armand egyszerre így kiáltott föl:

— Uraim, figyelem! Ez az ur hamisan játszik!...

Mindenki a pásziánsz-asztalhoz sietett, s ekkor a szintársulat dörgő hangon így folytatta:

— E pásziánsz játékban a felsőt csak felsővel, a királyt csak királylyal együtt szabad leszedni az egyes kártyacsomók tetejéből... Ez az ur, mint több ízben megfigyeltem, a felsőt királylyal veszti le, a királyt pedig felsővel... Azt hiszem: több

mint világos, hogy hamis játékosul van dolgunk... Uraim, én itt csak egyszerű vendég vagyok, de a kör tudni fogja a kötelességét...

Hangos „Ugy van” kiáltások szankcionálták a szingagató beszédét. És hallván ezt az egyértelmű ítéletet, a vén vaskereskedő remegve vallotta be, hogy *hónapok óta hamisan játsza a pásziánszot*, s ily módon közel kétezer forintot nyert el igaztalan uton önmagától... most már mindenek előtt világossá lett, honnan szerzi a Völgyi József Mária a vagyonát, s milyen méltatlan és gyalázatos férfiú bitorolja a tagsági jogokat...

Völgyi József Máriát a válaszmány azonnal kigolyózta s én kötelességszerűleg nyilvánosságra hozom az esetet, mint a füzes-ruccai chronique scandaleuse egyik érdekes részletét...

Maradván Tek. Szerk. Urnak kész szolgálja

Jóczik Jónás,

A Hét füzes-ruccai levelezője.

Hogyan mulatott a régi Pest?

Irta: TÓTH BÉLA.

(Befejezés.)

A régi Pest színházairól merészség volna érdem szerint szólnom, mikor kulturánk történetének e nagy tárgyával már becses monografiák foglalkoznak. Én legföljebb mint kuriózumgyűjtő fecseghetek. Mely sorsa vala legdicsebb hajdanunkban Melpomenének és Tháliának minálunk, nem tudjuk. Bizonyynal jó későn szálltunk szembe keleti vérünk babonájával, mely szerint a komédiázás viéz néphez nem illő mesterség. Mikor ütötték itt össze elsőben azt az egynéhány szál deszkát, mely »a világot jelenti«, ha csak bábuk mozognak is rajta? Semmi adatunk nincs róla. Hogy Mátyás király fénye nemcsak tudós embereket, de könnyű pillangókat is vonzott Budára és holmi olasz bábjátékosok is felütötték sátorfájukat a magyar fővárosban: nem lehetetlen. A török élet változatlanságát ismerve, egész bizonyossággal merem következtetni, hogy a hódoltság alatt nálunk is járt a *kara gözdsi* az otromba és trágár-nyelvű árnyék-játszó. Magyar szem tán nem is látta, magyar fül tán nem is hallotta a ramazán éjszakáin ezt az örökké egyforma és örökké alant járó komédiást. Majd, a török kiűzése után, elvándorlottak hozzánk is a német vándor Kasperlik és Hanswurstok; bódéikat csak a század huszas éveiben söprötte el a föld színéről az ébredő jó izlés. Igazi színházat is a németek kezdtek nálunk játszani Budavárban, a József császártól kiűzött karmeliták kis templomában, mely ma várszínház; és a németek számára épült Pest első nagy theatruma is, 1812-ben, a mai Haas-palota helyén. E színház megnyitására írta Beethoven *Die Weihe des Hauses* című zenekari művét s az ünnepen jelen volt maga is. Ezt az épületet Hentzi bombái égették föl 1849-ben. Éktelen, sárgára meszelt romjai egész 1872-ig állottak. A kerékpározás történetirői számára följegyzem, hogy 1868-ban e »régí német színház« pusztta, földetlen nézőterén keletkezett az első veloczipéd-iskola. A ma oly elegáns, tökéletes aczélszerkezet akkor még nehézkes faalkotmány volt és nem is igen akadtak, akik a sport e nemére adják a fejüket.

A magyar színészet, tudjuk, a Nemzeti Színház fölépüléséig hajléktalanul tengődött Pesten, Budán. Az uttörők a *rondellában* játszottak egy darabig. Ez a *rondella* a régi bástya egy kerek tornya volt (a mai

Vigadó-tér helyén); mielőtt a magyar muzsa menedékéül szolgált volna, szárazmalom volt. Színészeink Budára is átjártak játszani, télvíz idején, mikor a hajóhid föl volt szedve a jégzajlás miatt. Nem olvashatjuk meghatottság nélkül, amit az említett Ellrich a Dérnyék, Kántornék e keserves expedíciójáról ír. »Ha nagyon zajlott a Duna, már délután két óra felé kellett indulni Pestről, és pedig nyitott ladikokon, mert a szél miatt lehetetlen volt holmi födelek alkalmazása. Ha vihar vagy köd volt, vagy a jég erősen ment, három-négy órába tellett a művészek átke-lése. Néha csak előadás előtt fél órával jutottak el a színházba, ázva-fázva; előadás után pedig vissza kellett tér-niök, éjszaka, szélvészben, recsegő jégtáblák közt. De mégis a köd volt a legnagyobb baj. Ezt magam is próbáltam. Egy este kilencz órakor Pesten csónakba szálltam, hogy átkeljek Budára és másnap reggel hat órakor a pesti oldalon értem partot. A csónak farában ültem, de nem tudtam, hogy a lélekvesztő orrán fáklya ég; olyan sűrű volt a köd. Hiába hallottuk, hogyan ütnek az órák a két város tornyaiban, a révészek, e különben meg-lepően ügyes emberek, nem tudtak eligazodni és hajnal-szürkületkor (januáriusban volt) Pest alatt egy mérföld-nyire kötöttünk ki.«

És míg a magyar művészet napjai ily viszontagsá-gokkal küzdöttek, a selejtes német társaságokra jó világ járt az Unwerth báró igazgatása alatt lévő és a mág-nások pártfogásának örvendő új színházban. Az egykoruak mind azon panaszkodnak, hogy ez a színház szertelenül nagy. Alak, arcjáték, beszéd mind elvész a roppant tér-ben. Egy polgárasszony, ki a karzatról végignézett egy előadást, otthon így beszélt el tapasztalatait: »*Die klannen Büberle und Maderle haben ihre Sachen recht gut g'macht, es ist nur Schade, dass sie nit auch etwas g'sprochen haben.*« A színjátzókat apró gyermekeknek nézte a távolságból.

»Zöldbe« nem igen járt a régi Pest. A »zöld« neki voltaképpen Buda volt. Vasárnaponként átmenni a tabáni lejtő valamelyik jó kis korcsmájába, ősszel pedig ürmöst inni a Ráczfürdő táján, a csájapékeknél, akik kemenczében süttötték a vagdalt hussal töltött rétest, ezt a felséges szerb nemzeti eledelt: ez már elég kirándulás volt a pesti polgárnak. Kielégithette még a vitézi kalandokra vágyó-dás »általános emberi« ösztönét is. Teringette, nem elég hős a becsületes polgár, ha egynéhány iccze bor vagy ürmös után éjnek idején hazavergődik, utközben bölcsen megretírlván egy-egy duhaj jurátus- vagy timárlegény-kompania elől? Tér tekintetében is nagy vállalkozásokra csak a gellérthegyi meg a svábhegyi bucsu napján adta fejét a pesti purger. E nevezetes napokon már kora reg-gel indult utnak az egész familia, hideg pecsenye és kalács képében magával szállítván a napi eleséget; mert odakint, messze, a korcsmákban, ennivalót nem lehetett kapni. Ott csak ittak és tánczoltak, a sváb trombitások muzsikája mellett. Főképp a gellérthegyi bucsu volt a nagy ünnep, husvét másodnapján; arra minden ép-kézláb embernek el kellett mennie. E század első negyedében mindig husz-harmincezer főnyi sokaság tanyázott az új csillagvizsgálótorony körül a gyepen, pásztori gyönyörű-segekbenelve kedvét. E régi szokásnak még ma is meg-van a nyoma; husvét hétfőjén, kivált a budai munkásnép, ott fönt táboroz a fellegrvár falai alatt De mi ez ahhoz képest, amit most harmincz esztendej magam is láttam: mikor a zöld hegytető fekete volt a néptől, járt légyen bár hüvös, nedves tavaszi idő.

József nádor bölcs és jótékony alkotása: a város-erdő, lassan és nehezen foglalta el helyét a mulató régi Pest életében. Még a negyvenes években inkább csak a *haute volée* meg a gyönyörű — ma félig kipusztított — gesztenyafasor kertjeiben lakó patricziusok jártak

néha bele — kocsikázni. Mert akkortájt alig kínálkozott benne népies szórakozás. Május elsején, a bécsi *Prater-fahrt* hagyományát követve, nagy kocscorso volt a más-kor elhagyatott utakon; a mágnásszaszonyok á la Daumont fogatu hintaja után a milimarik szekerkéje robogott. Különben magányosság uralkodott a szép fák alatt. A liget nagy része privát emberek kezébe is került. Például a Páva-sziget bizonyos Walthier nevű öreg, dúsgazdag zsigorié volt. Attól vette meg a nagyanyám, az ötvenes évek elején és a mai fürdőházban, mely akkor kastély-számba ment, a földszintet berendezte a »magyar írók szobáinak.« A jó uri asszony egy kis élénkséget kívánt e melankólikus, néptelen szigetbe; azt hitte, hogy vig bohéme-élet pezsdül föl a néma házban, ha azt mondja a szomorú napok íróvilágának: »Jertek ide nyaralni, mulatni; azt is megmondom, melyik szegen lóg a pincze kulcsa.« A magyar írók ki is mentek egynehányszor, talán meg is találták a pincze kulcsát, mert olykor dal és pohárcsengés hatott ki a tó holdfényes vizére. . . . De aztán megint hallgatag lett minden. A vig czimborákat nem tudta ott fogni a vendégszeretet sem; elűzte őket a magányosság. Nem vonzódott a városerdőhöz a nép sem. Talán egy rossz emlék üzte el onnan. . . . Mikor 1849 ben Hentzi bombázta Pestet, az egész város ott kint táborozott a jó palatinus ligetében, a hova talán nem repülnek a vas tekék. Egy öreg polgár megmutatta nekem azt a jegenyefát, mely alatt családostul tanyázott; és keresett a kéregben egy szeget. . . . »Mert tetszik tudni, az órát is fölakasztottuk ám, akár csak otthon. . . .«

A városerdőt Deák Ferencz tette népszerűvé a hatvanas évek elején. A demokrataság győzelme volt, hogy az öreg ur délutánonként döcögő omnibuszon megy ki a ligetbe, — tehát nem okvetlenül szükséges ottan »kucsirozni« — és a köröndben (isten ne vegye bűnül Vadnai Károlynak, aki ezt a szót csinálta) nyírfa guzsából kötött széken üldögél, a félkaru honvédnek egy hatossal adózván a helyért. Körülötte mindig a politikai világ színe-java sürgölődött; és boldog volt az a szerencsés, a ki arra az omnibuszra kaphatott föl, amelyen az öreg ur tért haza, a harminczad-utczáig. Mondom, Deák révén lett a városerdő Pest divatos mulatóhelye. A nagy ember varázsa vonta ki oda még a népet is. A *ringlspielek* neki köszönik legfényesebb napjaikat. Ez a ma már gőzerőre járó és paszományos kalauzoktól igazgatott körvasut most harmincz-harminczöt esztendeje még magán viselte középkori bélyegét. Mert a *ringlspiel* voltaképpen lovagjáték. Immáron etimologizálni kell a nevét is. Mit jelent ez a bécsies német szó: *ringlspiel*? Könnyű lefordítani: »gyűrűjáték.« De mi köze bele a gyűrűnek? Benne vagyunk a középkorban! A daliák hajdan akként mérték össze dárdát vető ügyességüket, hogy a paripán vágatva, lándzsát hajítottak át oszlopon függő gyűrűkön. A *ringlspiel* e lovagjáték mása. Az én időmben még dárdácskát adtak a fa-lóra ülő gyerek kezébe és az volt a feladat, hogy a vitéz, a körben száguldván, el tudja találni bökö eszközével a feje fölött elsuhanó ládára pingált karika centrumát; ha eltalálta, a ládából ördög pattant ki és a nyelvét öltögette, mindeneknek nagy gyönyörűségére. Ime a *ringspiel* tudományos magyarázata.

Még a városerdőnél is nehezebben lett a mulató Pest közkincsévé a Margitsziget. Hej, ha látták volna önök a hatvanas években ezt a rejtelmes, mély őserdőt! A császárfürdőből kelt át az ember csónakon. Azaz, hogy a császárfürdőnél, az omlós agyagparton lehetett fölhajszolni révész, aki, ha szél nincs, jó pénzért átvisz. Ma már azt hiszem, csak a Drávafok ősi vegetációval benőtt szigetein lehet Passautól a deltáig olyan rengeteg vadont találni, a minő akkor a mai gyönyörű angol kert volt. Az egyetlen épület rajta a romok tövébe épített kis sárga

ház, az öreg palatinus kastélya; még talán holmi aklok, ahová a mindenütt legelésző csordák este betérnek. Csodálatosan vad őserdő, csupa romantikusság, ahol édes andalogni, mikor a verőfény aranya átszillan a lombok szövevényén; csak holmi tehén ne taszítsa föl az embert. Ez a romantikusság (persze a tehén nélkül) az ötvenes években elbájolt egy híres szép és genialis uri asszonyt, Tahynét. Eltökélte magában, hogy ő lesz a Margitsziget Szemirámisza. Bérbe vette a Németországban bujdósó István nádortól a szigetet és ama kis sárga házból igazi kakaslábon forgó tündérvárat teremtet. Keleti szőnyegek, rózsafa butorok, cinquecentobeli képek, itt japáni szalon, ott velencei terem, amott pálmás kert. . . . Rejtelmes, mámoros élet volt az akkor, az öreg nádor házában. A kis kastélyból valami szabadkőműves páholyféle lett, a hol a művészet illuminátusai találkoznak, maguk sem tudják, hogyan. Ott énekelt az édes Leszniewska Zsófia a lengyel pacsirta, ott szavalták verseiket a fiatal poéták; egy renaissance-udvar sereglett össze az urnő lábánál. Az urnő pedig szép volt, kegyes volt, okos volt, mint egy régi olasz fejedelmi nő. És olyan kíváncsi, olyan vérre szomjazó is. Ha megtudta, hogy holmi párbaj van készülődben — és ő megtudott mindent, mert sbirrei voltak, — az összes érdekelt feleket ebédre hívta csakugy véletlenül (nem feledkezett meg a seborvosokról sem) s a fekete kávénál jó mulatságot kívánt az uraknak. Az urak aztán kivonultak a pálmás üvegterembe, kettejük levetkeződött övig, a remek Dracaenák törzsökéhez kötve jó éles kardokat lehetett találni, azzal *en garde*! Az urnő pedig egy gyönyörű gobelin mögé elrejtőzve nézte a viadalt. És fél óra mulva a révészek egy sebesültet vittek ladikjokon a budai part felé. . . .

Ez volt a Margitsziget romantikája. De nem tudtak róla csak a választottak. És mikor a szép Szemirámisz elköltözött a zöld rejtekből, visszatértek bele a legelő csordák. Pest prózai lakói alig tudták, hogy van a világon az a sziget. Egyszer, a koronázás után, mégis népünnepet rendeztek rajta. Nemzeti színű plakátok hirdették, hogy egyetlen és első magyar erőművész, Toldi, a negyvennyolczas honvéd, ez alkalommal medvével fog párviadalra kelni. Száz csónak evezett a szigetre, szállítván a népet és a repülő korcsmárosok sörös hordóit. Megjelent az öreg, bozontos Toldi is, tricotban és párducz-kaczagánnyal; és kész volt viaskodni; de a medve nem jelent meg. Hiába tették tűvé, hiába bujkáltak végig érte minden sürűsében; a medve nem volt sehol. A párbaj tehát ellenfél híján abba maradt, az ünneplő nép pedig, nem lévén mit ünnepelni, rossz kedvvel itta meg a sört, a mi akadt, aztán haza csónakázott.

Hadd szólak még a régi Pestnek egy furcsa mulatóhelyéről: a váci temetőről. Azaz, hogy ez nem is olyan régi dolog. Hisz a váci temető alig ötven éve, hogy átváltozott azzá a dűledező keresztekkel népes, sűrű ákáczerdővé, ahova már senki sem jár sírni, mert akiknek volt ott kit siratni, maguk is elmentek oda, a hol nincsen se bánat, se öröm. Valami különös találkozás volt ez az iszlám szokásával, hogy Pest lakói, különösen a köznép, mulatóhelyet csináltak az elhagyott temetőben. Amint a konstantinápolyi *mezarlykok* cziprusai alatt mindig akad a turbános sírkövek közt kávézó, dohányzó és kockázó publikum, melynek eszébe se jut, hogy az ősök porát tapodja: az ötvenes-hatvanas években a váci temetőnek is megvoltak a maga rendes vasárnapi vendégei. Semmi zaj nem árulta el, hogy száz és száz ember tanyáz bent a fák közt, a süppedt hantokon, a magas füben. Csöndes multság folyt ott. Egész családok heverésztek kint; az apa ingujjra vetkeződvé; kabátja fogas gyanánt használt siremléken lógott. A pecsenyész papiros ugyancsak kriptá kövén vala széjjeliterítve. A borosüveg egy kereszt tövében

huzódott meg. Tehát semmi kegyelet. De valami tárgyaltalan szomorúság. Falatozásközben tompa, rövideszű bölcsekedés e világ mulandóságán, aztán — hanyat fekve, ide fönt a zöld sarjban, mint ahogy amazok feküsznek oda lent a fekete földben — a metafizika ösztönének homályos öntudatlanságu működése és talán kielégülése. Mikor a nap nyugovóra hajolt, ez a sok fekvő, néma ember fölkel, egyet sóhajtott és elszéledt a közeli korcsmák felé. Mert a közelben igen sok kisebb-nagyobb korcsma vala. Aki alkohollal kereskedik, mind psychologus. Azok a csapárosok mind jól tudták, miért költöztek ők a régi vácsi temető közelébe. A metafizika és a szomjuság két atyafi gyermek.

... Ma gyártelepek élete zajog, sűrög a régi temető helyén. És Budapest népe nem keres olyan melankólikus mulatságokat, mint egykor. Megégyesedett, megizmosodott ebben is. Egy-egy metropolis jólétét, elégedettségét, műveltségének fokát és egész lelkét örömeiben találjuk meg. Ha önök tovább lapózzák ezt a könyvet, meggyőződhetnek, hogy nincs okunk visszaohajtani az ő mulatságaiban oly szegény és kedvetlen régi Pestet.

Millennium.

Rémes látomány.

Hatan voltunk. A helyi érdekű vonat »röpitett« haza. Mikor a Mátyásföldön túlértünk, mind a hatan rémulten kiáltottunk fel.

Talán a jó ebédet rázta fel a zakatoló helyi érdek; vagy a rossz pezsgő kezdte bennünk kiadni mérgét; avagy tán a tavaszi levegő ozonja kábitotta meg a fejünket s kápráztatta meg a szemünket. Szórol-szóra igaz, hogy egyszerre kiáltottuk a napnyugati izzó égnek meredt szemekkel: »Tűz van, ég az országos kiállítás!«

Az ég valóban izzó vörös volt. A báránnyelőkben tűzkévék tukrózódtak, a székes főváros mindennapi ködburka, mintha zsarátnokot szitált volna s a nehezebb rétegek füst gomolyagok gyanánt ereszkedtek a tornyok fölé, a mik alatt egy hónap múlva a kiállítás lesz.

A többi a fantázia segített kidolgozni.

Legerősebbnek ez a világítás a néprajzi falu táján látszott. S mi tanakodva találgattuk, hogy mi ég: a szép kis templom az egyik házsorral, vagy a túlhan emelkedő ős Budavár diszlettömege, a török mecset, a bazár és bástyasétány a várkapuval?

Ha ez a »Török világ Magyarországon« a lángok martaléka, akkor veszve van az egykori zsiráf-ház is a szép antilopokkal, zebrákkal, zergékkel, s még kérdés, hogy Jónás, a derék viziló, túlélheti-e e katasztrófát, bár neki van ott elég nagy vízmedenczéje, a mibe a zsarátnok és füst elől alábukva menekülhessen. De jaj a szomszéd czirkusznak és a kiállítási falunak ilyen veszedelemben. Csupa deszka és czövek alkotmány, gipsz, rőzse és vályog és ponyvavászon innen is, túl is minden. A tűzrendőri szabály az ilyen tűzfészeknek nyilváníja. Oltani s elszigetelni, a vészt helyhez kötni, itt mondhatatlanul nehéz. A lángok mindenütt táplálékot kapnak, a vízvezeték főcsövei pedig messze esnek a Stefánia-ut alatt. A czirkusz környékén terül el a sokféle szárnyas és négy-lábu majorság, egyfelől a baromfi-ketreczek kettős sora, másfelől a tevék, elefántok, szarvasok istállója, a juhok, kecskék s más kérődző barmok pajtája, háttérben a szép fácsánházzal s a kutyavásárral. Szinte hallani véltük a rémulat állatok bőgését, tutolását, sivitását, vonítását. A faluhoz közel pedig a szeszkiállítás nagy csarnoka emel-

kedik; mi lesz abból, ha a ki se rakott hordók közé lecsap a gyújtó üszök és olthatatlan tűzfolyam viszi tovább harmincz más pavillon felé a pusztitást!

Igazán nagy megnyugvásunkra szolgált, mikor a leáldozó nappal e rémületes jelenet is enyészni kezdett, az izzó fény elhült, szálló sugarai megapadoztak s az esti félhomály visszaadta a kiállítási terület épségét, csendjét, nyugalmat.

De a látománytól azóta nem bir egyikünk se szabadulni. Azon az éjjel mind a hatan kiállítási tüzeket oltottunk álmunkban, s a rémképek nappal is ott kísértnek körülöttünk, a hányszor a városliget ünnepre beépített területén járunk.

Eszünkbe jut a berlini egészségügyi kiállítás sorsa: 1882-ben egy szép tavaszi reggelre lángba borult az egész, mielőtt megnyithatták volna s harmadfél óra alatt milliók pusztultak oda. Eszünkbe jut, a mi a chicagói kiállítás két nagy pavillonjával történt, és aggódva gondolunk a magyar millenáris kiállítás jövőjére.

Mert erről mindenki azt a benyomást kapja, hogy *egész roppant területe egyetlen nagy tűzfészek*. Isten óvjon minden veszedelemtől, a mit akár a villám csapása, akár a pirotechnikus művészet tüzei, akár a sok korcsma és kávéház konyhalángja, kéményszikrái, akár csak egy szál gyújtó képében emberi gondatlanság okozhatnak.

A kik tervezték, csupán erre nem gondoltak.

Regeszerü látványosság jár a szemük előtt, halmozata a kápráztató tarkaságnak, sokféleségnek pavillonokban, fatornyokban, verandákban, sátorokban. De össze is zsufozták mindezt példátlanul.

Már az esztetika szempontja is kifogást emelhet e zsufoeltság ellen, a mi a benyomást nyugtalanná, a szép formákat egymást megrontó konkurrensékké teszi. De mi ez a veszedelemhez képest, ha az egymás hátra rakott nagy pavillon-városban tűz talál kitörni!

Az első tervek az épületek arányos elhelyezésével s tűzbiztosságával még valahogy számot vetettek. Jött aztán a sok magánvállalkozó, a ki mind területet kért, mert építkezni akart. S az igazgatóság kifogyhatatlan volt a vendégszeretet dolgában, helyet szorított minden ajánlkozóknak, fölemelvén a pavillonok számát az eredeti tervezet kétszeresére. Az eredmény egy gazdag panoráma, a meg nézni valóknak addig nem is sejtett tömege, de *a felügyelet óriási felelőssége is*.

Mert ha itt tűz üt ki, az országos, nemzeti szerencsétlenség lesz.

Hiba volt már az is, hogy a kiállítás területét az állatkert és nyári czirkusz szomszédságáig kiterjesztették. Ez a szomszédság a kiállítási vállalat állandó veszedelme lesz. Tessék csak visszaemlékezni rá, hogy az utolsó 15 esztendőben két czirkusz hamvadt el Budapesten, s mind a kétszer emberföltti munkába került a lokalizálás, mert egyik esetben az Andrassy-ut emlékezetes bazár-barakjai, a másikban az alkotmány-utca mellett volt óriási faterpek és deszkakereskedések fogtak már-már tüzet.

Mentsen isten az ilyen csapástól a kiállítás területén, mert ott nemcsak harmadfél száz tűzveszélyes épület s bennük ugyanannyi milliót érő vagyon fogna elhamvadni, de oda pusztulna Budapest üzletéletének, benne a tőkék vállalatának a kiállításához fűzött minden remény-sége is. Fél száz esztendő sem volna elég, hogy székes fővárosunk ezt a csapást, mely több százezer érdeklött ember exisztenciáját ragadná bele a tüzes kráter örvényébe, valamelyest kiheverje.

Pedig a veszedelem Damokles-kardja ott lóg a nemzeti vállalkozás fölött; vak a ki nem látja.

Bevezették a területre két oldalról is a gőzvasutat, s ennek mozdonyait fűtik, a kémény sziporkázik s ez a szomszéd deszkakerítés is gyujthat. Ott a gépes kazánja

a nagy gépcsarnok mellett, a mibe a hajtó erőt viszik, hogy a masinákat dolgoztathassák, az is tűzfészek, mely éjjel-nappal állandó felügyeletet igényel s éber gondozást. Ott fut kétfelől az elektromos vasut: az alsó vezeték sodronya a surlódástól átizzad s már nem egyszer szikrázva égett el, a felső vezeték góczpontjain pedig apró villámcsikák pattognak szét, a miknek szintén gyújtó ereje van.

Nagyobb a veszedelem a kiállítási csárdák, kávéházak és restaurációk révén. Itt a szerkezet csupa fa, vékony zsindey s több helyt a tető nádból van rakva. A konyhán reggeltől estig tüzelnek, a szabad terászon szabad a dohányzás, ezer és ezer szivar, meg pipa ég, száz és százezer gyújtó robban fel, az égő csutakokat szanaszét szórják, cigányzene, bor és mulatozás közepett nincs gond, nincs figyelem a tűzbiztosságra, főleg az ős Budavár félelmes, mely rendeltetésénél fogva tivornya hely lesz s a sok illuminált embert abban az összezsúfolt tűzfészkekben nehéz fegyvelmezni, duhaj tréfaiban megfékezni, kivált este, mikor az üzletek személyzete a gyors kiszolgálástól már el van csigázva, idegessé s konfuzussá lesz.

Ne vegyék a vállalkozók rossz néven ezt a figyelmeztető, óvó szöveget. Gondoskodjanak idején a preventíváról, gyors segítség készenlétéről, biztossági szolgálatról, karhatalom erejéről.

Legyen minden épületben 1—2 vízvezetéki csap s a tűzfelügyelet tartsa naponkint nyilván, hogy azok használhatók-e? Álljon minden csap mellett elektromos csengettyűkészülék, hogy a kiállítási tűzoltó-őrség a vész első pillanatában értesíthető legyen. Ezt az őrséget pedig helyezék el több szakaszban kellő számú fecskendővel ellátva.

Tartsanak az épületekben próbát arra nézve, hogy az ajtókon öt perc alatt hány ember távozhat, s legyen szabály, hogy azokba egyszerre többet soha ne bocsásson. Mert a vész perczeiben zsúfolt helyiségek rettenetes panik színhelyei, s egy égő pavillon sem hamvadhatnék el emberáldozatok nélkül.

Mindenek felett pedig történjék gondoskodás kellő rendőri és katonai asszisztencia állandó készenlétéről. Az a 20 főnyi rendőrszakasz, mely a kiállítási kapitányság rendelkezésére áll s az a 160 főnyi gyalogszázad, mely az őrszolgálatra van szánva, vész idején még az első negyedórákra sem elég.

Ez a terület odakünn oly sűrűn be van építve, hogy a tűz gyors terjedése általános zűrzavart, fejesztést, kapkodást vonhat maga után, a mit a préda-öszön, a tolvaj-élelmesség s a mob állati ereje martalóczmunkára könnyen kihasználhat, ha a szuronyok és töltött fegyverek nem tartják féken.

Egy kiállítási tűzvész szenzációja ostromállapotba helyezné a kapukat, tán a kerítéseket is a hivatlan embertömeg részéről. Mihez kezdhet itt 20 rendőr és 160 baka akkora területen, melynek periferiája meghaladja a 3500 lépést? Hisz e karhatalmat csak az égő épületek körül vonandó kordon is leköti, — hol maradnak az ilyenkor nélkülözhetetlen őrszemek a többi 150 épület mellett, a hol a panik ez óráiban van mit őrzeni; s hol maradnak a kapuőrsek és kerítés mentén a szükséges őrzáratok? Hisz ilyenkor nem csak a rendre s közbiztonságra, hanem sok százezer értékes műtárgyra, az égő pavillonokból sebtiben kirakott czikkekre, a szomszéd pavillonok tartalmának hirtelen áthelyezésére fokozott éberséggel kell vigyázni.

Az ily veszedelem gyorsan üt be s nem vár, míg a városból kiadós segítség érkezik. Ennek kéznél kell lenni. Nagy tűzoltótelepre, erős rendőrségre, legalább két század katonára van ott szükség, s még egy mentő állomásra is, hogy a kimaradhatatlan sérülések, a fenyegető életveszedelmek ellen a gyors segítség szintén kéznél legyen.

Adja isten, hogy a fenyegető szerencsétlenség csak e sorok írójának rémlátománya maradhasson. De figyelmeztetni rá bizonynyal nem volt s felkészülni rá ebben a millenáris tűzfészkekben nem lesz fölösleges.

Balogh Pál.

INNEN-ONNAN.

• A hógörgeteg. Budapest három Károlyának eszébe jutott a télen, hogy a millenniumra meg kell hívni a londoni Lord Mayort. Ez az igen tiszteletreméltó ur megbecsülhetetlen ünnepi requisitum. Karmazsin bársony palástot és allonge-parókat visel; nyolczfogatu diszhintón jár; még a fürdőszobájába sem megy legalább is tizenkét alderman nélkül, a kik szintén szép palástokat és parókákat viselnek és négyfogatu hintókon járnak. A Lord Mayor kiváló disze minden bankettnek is; ilyenkor apródok állanak a háta mögött és háromszögletű kalapot tesznek a fejére abban a pillanatban, mikor angol nyelven elmondja, hogy »az emberi kor legvégső határáig.« A Lord Mayor, az ő aldermanjei, és minden aprósága valóban megérdemelnek hét diszhintót, ötvenhat lovat és hetven szobát a Hungária első és második emeletén. Ugyde ha a londoni Lord Mayort meghívjuk, illik ide csődíteni a párisi mairét is, a ki bizonyosan magával hoz nyolcz conseiller municipalt; tehát összesen öt hintón, harminczkét lóval jár és negyven szobában lakik. Meltóztatik azonban ismerni a brüsszeli polgármester hagyományos féltékenységét; a párisi mairét meghívni, őt meg nem, háborus ok lehetne Belgium és Magyarország között. Jöjjön tehát a brüsszeli polgármester is négy fűrmenderével: három hintó, nyolcz ló és husz szoba. Hogy mindezek után itt kell lenniök a hármaz szövetség polgármestereinek is: a berlini bürgermeisternek, a drezdai főstadtrathnak, a római sindaconak és a firenzei podestának, az már olyan bizonyos, mint a matematika, mely szerint ezek az urak és az ő kíséretük egyenlő harmincz hintóval, százhatvan lóval és kétszáz szobával. Nem tanácsos azonban magunk ellen haragítani Pétervár és Moszkva nácsálnikjait sem (tizenöt hintó, nyolczvan ló, kilenczven szoba); és ha már keblünkre öleljük a muszkát, szabad-e megfélekezni a török testvérekről? Jöjjenek hát a becsületes kajmakámok, már nem is számítom, hány hintóval, lóval és szobával. És keljenek utra a Balkán-félsziget municipiumai: a bolgárok, a szerbek, a görögök. S ha már itt vannak a legnagyobbak, ne feledjük a legkisebbet: a Peloponnézus déli csucsán, a Matapan-fokon lakozó polgármestert, a ki kétség nélkül a legkevésbé népes város feje, mert maga lakik egy oduban és maga az egész törvényhatóság, nép, katonaság, papság és minden. Sőt vegyük elő Európa mappáját: mit találtunk kifeledni? Tyü, sokat! Hol van még Stockholm, Madrid, Bukarest, San Marino, Andorra, Vaduz és Dublin... Mert Dublinnak is megvan a maga Lord Mayorja, a ki vetélkedik londoni kollégájával és kitelik tőle, hogy ellenünk bőszíti a fénieket, ha őt mellőzzük... De most már igazán sommázzunk. Az egészről utcunqe kikerül ötszáz diszhintó, háromezer ló és négyezer üveg pezsgővel, nem is említvén a savanyuvizeket, a huféléket és a sót. Kerül pedig mindez öt millió forintba... Ennek utána a három Károlyok összenéztek és azt mondták, hogy a londoni Lord Mayort semmi szín alatt sem kell meghívni (hiába pakol már odahaza), hanem csakis a bécsi bürgermeistert, a ki tudvalevőleg nincs.

* * *

• A szultán és a vácsi püspök. Hogyan kerül egy kalap alá a hatalmas padisah az egyház szerény szolgájával? Hiszen nincsen semmi hasonlatosság köztük. A szultánnak annyi a medzsidje rendjele, hogy el is osztogat belőle, a vácsi püspök-

nek egy szem sincs. A szultánnak 365 felesége, a váci püspöknek egy sincs. Hiába keresnők az összefüggést. Másutt rejlik az. A szultán és a váci püspök majdnem egyenlő véleményyt nyilvánított a héten. Így volt ez: Schusztér Konstantin, szűkebedü, de bőkezű püspök sok közhasznú intézetet juttatott Vác városának. A háladatos váciai elhatározták, hogy a város egyik szép terét Konstantin-ternek nevezik el és a Schusztér szobrát itt helyezik majd el. Ezt meghallotta a püspök, mindjárt meg is mondta az intézőknek: Ne csináljatok nekem szobrot se ércből, se kőből. A szívetekben emelhetek számomra emléket. Ez sokkal olcsóbb. Azután minek az a Konstantin-ter, Konstantin-szobor, Konstantin-utca? Ne csináljatok Vácból — *Konstantinápolyt*. — A szultán mikor hírt vette, hogy a millenáris kiállításra készül ám Ős-Buda vára, a hol a régi török világot is látni lehet, a Lágymányoson meg épül Konstantinápoly, a hol a hárem titkait elárulják, a deriszek tánczát és egyéb keleti mystériumot beléptidij mellett mutogatnak. A padisah azt vélvén, hogy mindez a szent vallás megcsufolására irányul, megizente, hogy: ne csináljatok Budapestből Konstantinápolyt. Hát hiszen azért még se Vácból, se Budapestből nem lesz Konstantinápoly. De a váciaioknak is ajánljuk, fogadjanak szót jeles püspöküknek, valamint nekünk se esnék jól, ha a szultán haragját magunk ellen ingerelnénk. Mert eltekintve attól, hogy a budapesti kirándulók nem kapnának többé medzsidjét, a kiállítás is nagy kárát vallaná, ha a szultán nem küldené el azt a sok műkincset, amit annak idején ide ígért. Azt hisszük, azt a lágymányosi Konstantinápolyt olcsóbban is oda adnánk.

* * *

• **Tenczer Pál.** A Terézvárosban kisütötték, hogy az örökké agilis, örökké fiatal Tenczer Pál bátyánk ma tölti be hatvanadik évét és a Terézváros siet megülni ezt a napot. Egy kocsi-derék album elkészült, a város kaligrafusai hetek óta nem csinálnak egyebet, csak a Tenczer Pál nevét kaligrafálják minden színben és nagyságban. Egész sor küldöttség dresszet ölt: s a legelőkelőbb hölgyek karavánba verődve vonulnak az ő egyszerű szerény hajléka felé a Kazinczy-utcájában. Mert Tenczer Pál a Terézváros igaz gyermeke. Nem érti őt meg senki úgy, mint a Terézváros és a Terézvárost senki úgy, mint ő. Vannak hegedűművészek, gordonkaművészek, zongora-virtuozok. Tenczer Pál hangszere a Terézváros, ő annak a billentyűit mozgatja évszázadok — akarom mondani — emberöltők óta. Senki sem emlékszik oly időre, hogy Tenczer Pál ne lett volna a Terézvárosban és a mióta ő itt van, ez a két fogalom: Tenczer Pál és Terézváros úgy összeforrott, hogy ha ő — amit a jó isten az idők végére halasszon — valamikor be találja hunyni a szemét és nem lesz többé: gondoskodni kell majd egy mű-Tenczer Pálról, aki őt valamiképen, fogyatékosan pótolhassa. Bár nálánál békésebb hajlamu, szelidebb lelkületű embert alig ismerünk, mégis az ő voltaképeni eleme a háboru, a választási campagne, a kortes világ. Amely párthoz ő szegődik, azé a győzelem és ő mindig csak egy párthoz szegődik, ahhoz amely győz. Tömérdék kortes-adoma van forgalomban róla és viselt dolgairól és mindannyi a legrokonszenvesebb színben tünteti föl őt. Békés, álmag időkben a jótékonyságnak és a mások ügye-bajának szenteli napjait. Örökké sűrög-forog, mozgolódik és mindig csak a mások érdekében lótfut önzetlenül. A életharcz napról napra keményebbé válik és mindegyre gyérülnek az emberek, akik a mások bajával törődnének. Tisztelet és becsület azoknak, akik teszik!

* * *

• **Ő felsége személye körüli miniszter körül nézett a házban,** kit lehetne a jubileum alkalmával a »Pro literis et artibus« jelyényével kitüntetni. Szemlét tartott az írói és művészi gárdán. Hát bizony satnya legénység, alig lesz alkalmas valaki. De hogy mégis eredmény nélkül ne járjon, egye kutya, egyet

mégis kiválaszt. Így fedezte fel azután Jókai Mór. Hát hiszen, a mi azt illeti, Jókai elég tehetséges fiatal író. Megpróbálkozott már politikai cikkekkel, publicisztikai dolgozatokkal, versekkel, sőt regényt is próbált írni. Némi hírnévre is tett szert. De nem tudjuk, hogy elegendő jogigényt szerzett-e magának arra, hogy egy sorba helyezték ama vitéz generálisokkal, a kik szintén most kapták ezt a kitüntetést. Nem is sejtjük, ki figyelmeztethette a miniszter urat Jókaira, hogy ilyen nevű magyar író is van, hogy már most részesíti ilyen elismerésben. Reméljük, hogy Jókai utólag igyekezni fog, hogy erre a kitüntetésre érdemessé tegye magát. Mindenesetre megható, hogy Magyarországnak is jutott, bár nem a kvóta arányában, abból a jelyényből. Egy dolog azonban mégis szeget üt a fejünkbe. Miért ez a nagy bőkezűség? Bizonyosan a kvóta-kérdésben akarnak lekenyerezni bennünket. Vakulj magyar! Hogyan bukkantak most éppen Jókaira, ez meg éppen rejtvény marad előttünk. Mikor vitéz generálisoknak juttatják a »Pro literis et artibus« jelyényét, akkor Jókainak megfelelőbb és tökéletesen elég volna a vitézségi érem.

* * *

• **A halál révén.** Már majd egy esztendeje, hogy a halállal vívódik az istenadta, most meg épen az utolját járja. Nincs segítség. Tudta, tudtuk mindnyájan, hogy csak egy esztendeje van hátra és ezt az évet sem arra használta, hogy éljen, hanem hogy haldokoljon. Még csak ötödfél esztendő és már tulságosan érett a halálra. Tudtuk, hogy nem élhet tovább, de hogy az utolsó napjai ilyen keserves vergődésben végződnek, nem hittük volna soha. Hiába hintenének szalmát az egész Sándor-utczában végig, az ötéves ciklus a halállal küzködik. Próbáltak ott már mindent, hogy életben tartsák. Mikor a doktor látja, hogy itt a vég, akkor, hogy még néhány órával meghosszabbítsa az életet, a pénzma-hoz nyul. És ilyenkor az egész ház pénzmaszagu, és ez a szag a halált jelenti. Ennél a betegnél sokkal áthatóbb szagu dolgokat használtak, mint a milyen a pénzma. Nem ér semmit, a parlament fel nem gyógyul. A Miklós-féle viczinális cseppek, a Pulszky Károly-féle műtörténelmi injekciók még egy-egy napra magához térítették a beteget, azt hittük, van még benne életerő. Mind e kísérletezés csak ideig-óráig tartó. A beteg most már egészen odáig van. A Babó-féle erős extraktumra már nem is reagál a beteg. Beállott az agónia. Polónyi Géza már tollat tart a haldokló orra alá, hogy meggyőződjék, lélezkik-e még a haldokló. A képviselők suttogva járnak a folyosókon. Némelyek azt rebesgetik, hogy van még egy erős szer: az a bizonyos harmadik. De van-e egyáltalán ilyen harmadik és felrázza-e halálos tom-pultságából a beteget? De minek is nyulnak ilyen erőszakos orvosságokhoz, a Ház tájéka már ugyanis telve a pénzmanál nehezebb illatokkal, hogy az egészséges ember elbódul tőle. Hagyják kimulni békében. Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

SZINHÁZ.

Századvégi leányok.

Szinmű 3 fölvonásban. Irta Marcel Prévost. Először adták a nemzeti színházban 1896. ápr. 10-én.

A dolog természeténél fogva jó regényből ritkán válik jó dráma. A *Demivierges* pedig, a Marcel Prévostnak vagy két esztendő előtt megjelent munkája, elég jó regény. Nem korszakos remek, de böcsületes ujságíró munka, ami annyit jelent, hogy egy kicsit genialis és egy kicsit nagyképű. Az ujságírás fogalma ab ovo magába zár egy kis genialitást, amennyiben a pillantás közvetlenségét s az ítélet gyorsaságát követeli az emberétől, aki

a maga szemével nézván a dolgokat, sok olyat lát meg bennük, amit könyvek szemüvegén át észre nem vett volna. Viszont hamar hajlandó, hogy tulbecsülje az ő kis fölfedezéseit, s ha megszurja a kis ujját, kész magában a Krisztust tisztelni, aki vére hullásával váltja meg az emberiséget. Végre is Marcel Prévost nem tett egyebet, mint az ő amerikai kollegája, Georges Kennan: a maga szemével nézett meg egy sötét világot, melynek az egzisztálása senki előtt nem ismeretlen. Georges Kennan megírta az ő három könyvét Szibériáról; ezeket a könyveket lefordították egy csomó európai nyelvre; olvasták őket öt világrészben, de a világ folyásán vajmi keveset fordítottak. A deportálás csak úgy folytatódik; a börtönök csak olyan férgesek, legfeljebb a Kennan ur vagyoni helyzetében történt egy kis örvendetes átalakulás.

Szükséges volt ez a kitérés, nehogy félreértessenek, akik egy-egy külföldi író vagy munkát elolvasásra méltónak ítélnék vagy hirdetnek. Ez még nem jelent föltétlen meghódolást, s a mi országunkban Marcel Prévostra senki sem csitálja Ezsaiás prófétából, hogy háromszor szent a seregek ura, s tele a föld az ő dicsőségével. Minálunk, a hol az igazán nagy Dumas fiú úgynevezett *igazságait* is kellő szépséggel fogadták, az sem nyom tulságosan sokat a latban, hogy a mester ebben a szimpatikus fiatal emberben jelölte ki az utódját. Megemlékezünk Goethéről, aki a szegény Platennel tette ugyanezt, s elmosolyodunk.

A Demivierges hatásának oka az írója kétségtelen tehetségén kívül még nagyobb részt a francia élet saját-szerűsége. Egy pár északi ködös kísérleten kívül eddig mégis a francia irodalom tárja föl legőszintebben az életet. Viszont épp a francia nevelési rendszerénél fogva a demivierges-ek típusa Franciaországban ritkább, mint másutt. De hogy egzisztál: ki kételkednék benne? Végre is csak a legkiváltságosabb körök anyagi körülményei teszik lehetségessé, hogy a leányok hamar férjhez menjenek, s mindaddig hermetice elzárassanak a külső világtól. De a világ nemcsak boldog arisztokratákból áll, hanem a proletárokon kívül, akiknek az erkölceit már Zola is lefőstötte, ott a bourgeoisie nagy rétege, különösen annak alja, amely nem kerülheti el, hogy a lánya a szolgálóval ne társalogjon; hogy a gimnazista bátyja barátaival ne barátkozzon; hogy plakátokat s képeket az utcán ne lásson; hogy újságokba bele ne pillantson; hogy mikor az utcán a guvernántjával sétál, annak az *unokabátyja* hozzájuk ne csatlakozzon; szűkes lakásvizonyaik folytán a szülei pöröléséből olyasmit is meg ne tudjon, amit *hiszen úgy sem ért meg*; — nem folytatom a végtelenségig ezt a nevetséges listát, amelyet mindnyájan kívülről tudunk; ennyi is elég annak a bizonyosságára, hogy a világ csupa alakoskodás. Csak annyit kérdek: képzelhetnek-e egy tizenöt éves kisasszonyt, aki azt hiszi, hogy az ő testvérnénje kis fiát a gólya hozta? Nem akarom az izlésüket megsérteni, de kérdezzék meg csak a házi-orvosokat, akiknek van alkalma észrevenni, hogy a gyerek előtt a szerelem, sajnos, nem ismeretlen. S tovább menve, ne méltóztassék a kezüket összecsapni. Avagy sohse hallottak uri kisasszonyokról, akiket megszöktetett a kocsi-suk? Soha nem hallottak polgárlányról, akit a házasságuk első órájában visszaküldött az uruk a mamájukhoz — ő tudja miért? Fiatal urak, kegyetek sohse csókolgattak meg jó családból való kisasszonyt, aki mégsem lett a feleségük? Ugyan, kérem. Azt tartom, asszonytól inkább követelhetnek önmegtagadást és ellenállást, mint éppen a fiatal leánytól, akiben a teljes tudás, a szomorú tapasztalat s a fejlettebb karakter nem ellensúlyozza az ébredő vér erőszakos szavát.

Ezek mind meglehetősen bántó dolgok, amiket mindenki tud, de kimondani nem igen szokás. Nem mond-

ják ki pedig abból a fölöttébb tiszteletreméltó okból, mert nem akarnak bolygatni olyasmit, amin segíteni nem lehet. Alapjában az egész dolog gazdasági kérdés: a gazdasági viszonyok folytán a házasság lehetősége mind távolabb esik attól a ponttól, mikor a házasság már fölöttébb időszerű volna. Ilyenmód ez a pikáns kis probléma együvé kerül a munkások roppant problémájával; megoldani csak egy utópias nagy gazdasági átalakulás tudná, s amely ezt megindítja, ama rettentő világforradalmat regények és drámák nem igen szokták előidézni. Drámákkal nagyon hathatósan agitálhatnak az emberi természettel ellenkező olyan írott paragrafus ellen, mint a francia polgári törvény válás-tiltó intézkedése volt, s kérhetnek ugyancsak törvényes intézkedést teszem a törvénytelen gyermekek sorsa enyhítésére. De a mai társadalmi rend keretén belül nincs az a törvény, amely szerint előbb adhatunk férjhez a lányainkat, mint elveszik őket, s amely viszont leküzdje a házasulandó férfi előítéletét a többé nem érintetlen lány ellen. Ez a probléma másik fele, — sajnos, épp oly megoldhatatlan, mint az első. Először is a féltékenység olyas valami, amin törvény vagy morálprédikáció vagy okos fölvilágosítás nem változtat. Akármit mondjon Dumas fiú, a fejedbe száll a vér, ha meggondolod, hogy a szerelmedben már volt elődöd. De ha nem is, a Marcel Prévost példája az elvált vagy az özvegy asszonyról éppen nem találó. Mert mások ezek, akik semmi tiltottat nem cselekedtek, s mások a demiviergesek, akik titkolják, tehát tudják, hogy tilosban járnak, — s a férfi-féltékenység, hiuság vagy akármi a multból a jövőre következtet, s attól tart, hogy a gyenge nő a jövőben épp oly kevésbé fog ellentállani tudni, mint nem tudott a multban.

Ennyit a problémáról, amely régi lévén, erősen tiltakozik a dráma budapesti czime ellen, mely e jelenséget szemérmatosan csak a század végére akarja korlátozni. A Prévost regényének ehhez a problémához különben elég kevés a köze. Mert ahogy ő a problémát fölveti, abban sok a szélhámosság. Az ő *Maud*-ja nem annyira egy megcsábult fiatal ártatlanság, mint egy spekuláló, kitanult, komisz perszóna, aki a szívének csak annyit enged, amennyit a spekuláció megenged, s a ravaszul megőrzött tőkével akarja egy tisztességes ember nevét, rangját, vagyonát és bizalmát megvásárolni. Hogy ez a spekuláció nem sikerül, annak tiszta szívből örvend minden igaz keresztyén, s a világ rendjében az volna a kivetni való, ha az ilyesmi sikerrel járhatna. Végre is nagy a különbség egy bakfis közt, akit a zongoratanítója elbolondít, s egy huszonhárom éves művelt leány közt, aki titokban és ügyesen járogat el a szeretője lakására, s noha ez el akarja venni, nem megy hozzá, mert nem elég gazdag. A dráma eredetijét nem ismerem, s a regény meséje enyhítéséből nem tudom, mennyi illeti meg a francia átdolgozást, s mennyi a magyar fordítást és nyélbeütést. De, a ma este adott drámáról szólván, ezt a faktumot nem lehet agyon-enyhíteni, s Maudnak csak akkor lenne igaza, ha az őt imádó tisztességes embernek, Maximenak *élève* mondaná meg, s nem mikor már kénytelen, hogy néki multja van. Nagyon természetes, hogy a megcsalt tisztességes ember faképnél hagyja a leplezett spekuláns kisasszonyt, aki, hogy mifajta, kiviláglik abból, hogy mihelyt ezzel a spekulációval fölsült, eladja magát egy milliomosnak. Hogy ehhez mi jögon vág mártír-képet, s mért tekinti magát a társadalom áldozatának: ezt megérteni soha sem fogom. Joga volna ehhez, ha az első szeretője megcsalta volna s nem akarná elvenni. De mikor ő nem akar hozzája menni, azzal elismeri, hogy a házasság kényelmetlen intézményét nem az ő számára eszelték ki.

Aminthogy a darab többi nőalakjának is vajmi kevés köze az igazi problémához. Ezek a rosszul nevelt, kellemtelen és szemérmetlen teremtetések asszonyokul épp ily

kellemetlenek volnának, s azok volnának a szociálista társadalomban is. Ezek nem a lányok, hanem csak bizonyos fajta lányok, akik, igaz, előfordulnak, de hál' istennek, nem tulságos gyakran.

Mindezekre azonban azt mondhatjuk: ki törődik a problémával? Színdarabba vagy költői munkába kell-e általában probléma? Nem, kérem, nem kell. Csak-hogy ez a darab így is elég rossz. Az igazat megvallva: unalmas. Az epizódalakkjai nem függenek össze a főalakokkal s az elmékedése a cselekménnyel. A Jaqueline alakján kívül alig van benne valamire való szerep, s francia írónál valósággal meglepő az a tehnikai ügyefogyottság, amelylyel szinte mulatságos, a különböző párok mint váltják föl egymást párbeszédekben. Marcel Prévost nem annyira utódja, mint inkább utánzója Dumas fiának, de míg a regényében van valami árnyéka a mester elméjének a drámaírásra semmi talentumot nem árul el.

A közönség a legjobb szándékokkal jött a színházba, de szemmeláthatólag befáradt a darabba. Valóban, ez a darab nem érdemli meg azt a jó föltevést, hogy mérészen, de becsületesen száll szembe a morál hazugságaival. Nem száll ez szembe semmivel, csak az önnön-maga ellentmondásaival. Merészséget sem igen vettek benne észre — végre is a *Dóra* óta még a francia darabokban sincs klastromi környezete a fiatal lányoknak. Mégis különösen a második fölvonás sikere nagy volt — csak-hogy a taps nem a darabnak szólt, hanem *Márkus* Emma asszonynak, aki az ő elég háládatlan szerepét pazar bőkezűséggel alakította meg. Ez az igazán nagy művész nő tökéletes volt ma este is, mikor, nem ma először, szemmeláthatóan törekedett az egyszerűsége s természetessége. A magam részéről őszintén megvallom, hogy én Márkus Emma asszonyt egy csöppet, de a legcsöppebbet sem tekintettem kisebb művésznőnek, mikor még nem volt ilyen természetes; ami manirja volt, az ő manirja volt, egyéni és egységesen stilizált. Most, hogy új stílust választott, ebben a stílusban épp oly kitűnő, mint a régebbi stílusában volt épp oly kitűnő s épp oly magával ragadó. De, hogy ez az egyik hangnemből a másikba való átmenés olyan bravur, amire csak a legmagasabb rendű tehetség képes, azt fejtegetni fölösleges. Márkus Emma asszonyon kívül a *Csillag* Teréz asszony kedves és pajkos Jaquelineje tette valamivel változatosabbá az estét, melynek a terheiből egyforma gráciával vették ki a maguk részét a többi művészek mindannyian.

P. P.

A vigszínház primadonnái. A hajdani újvilág helyén, a gyönyörű barok-épületben ma már serényen folynak a próbák s szövődnek az álmok a közel jövő dicsőségéről. A vigszínház a legszebb auspiciumok között nyílik meg, nagy iránta az érdeklődés, a mi magában félsiker, s kitűnő művészi hite van, a mi a siker másik felét biztosítja. Az új színháznak csupa kipróbált, régi emberei vannak. Keglevich Istvánt, az »intendánst«, Szécsi Ferenczet, a damaturgot, Ditróit, a mokány, vasmarku és kitűnő izlésű direktort, *Mátrai* Bélát, a kipróbált rendezőt minálunk minden ember ismeri legalább a legjobb hire után.

A színészek, színésznők, kik új állandó tanyát vertek, megszokták a vidéken a zajos sikereket. A leghíresebb színészek, a kik művészetük alapján jogot formálhatnak a nemzeti színházi tagságra. Gaál Gyula, Balassa Jenő, Tapolczai Dezső, Sziklai Kornél, kiváló, finom izlésű, nagy tudású színészek, kiket hamar meg fog kedvelni a budapesti publikum is.

A hölgyek közül íme bemutatjuk a primadonnákat. Lánchy Ilka a nemzeti színházról jött át, a hol azóta egygyel kevesebb ért a finom, természetes diktációhoz, játékhoz. Haraszi Hermint a budai színpadról ismeri a publikum. Kalmár Piroska és Delli Emma, a tulajdonképpeni vidékiek, a kiket a publikum

fel fog fedezni. Amaz egyike a legnaivabb naiváknak, Delli Emma pedig olyan szubrett, a melyet keresni kell. Az ő *Madame Sans Gené*-ja, Cyprienne-je s egyéb francia asszonykái valóságos kabinetalakítások. Pompás humora és nagy routine-ja már eleve a vigszínház egyik starjának kvalifikálják.

Különböen néhány hét múlva már kritikát is írhatunk a vigszínház előadásairól s ebben a rovatban sűrűbben lesz alkalmunk a mai képünk kommentálására.

Kisértet Lublón a Légrady testvérek sorra adják ki a pompásnál pompásabb Mikszáth-köteteket, gyönyörű kiállításban, szép kivitellű illusztrációkkal. E sorozatban eddigé a legújabb a *Kisértet Lublón* novellagyűjtemény, melyet ismertetni, bírálni, dicsérni fölösleges dolog. A Mikszáth Kálmán neve garancia, mint a francia cognacnak a vignettája. Mégis mutatónak átvettük belőle azt a pompás elbeszélést, melyet mai számunkban közlünk. A nagy kötet ára fűzve 4 ft 50 kr, kötve 6 ft.

HETI POSTA.

Fotografiák. Igen sajnáljuk, hogy óhajításának eleget nem tehetünk. Annak a lapnak volna kötelessége a ríposztot kiadni, mely a támadást intézte. Egyébiránt köszönjük figyelemztetését és alkalmilag egy Krónika keretében pedzeni fogjuk ezt a sujet-t.

Ilonka. Örömmel látjuk, hogy az *Alany és állitmány* milyen széles körök figyelmét vonta magára. A vidéki Névtelen intenczióit úgy látszik félreértette. Annak is igaza van.

Budapest. F. I. Braun Ad. ismert párizsi műkereskedőnél jelent meg és bármely műkereskedő útján megrendelheti. Üdvözlét.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Főmunkatárs: KÓBOR TAMÁS.

Foulard-selymet 60 krtól 3 ft 35 krig méterenként — japáni, chinai, stb. a legújabb mintázzal és színekben u. m. fekete, fehér és színes **Henneberg-selymet** 35 krtól 14 ft 65 kr méterenként sima, csikos, koczkázott, mintázott damasztot stb. (mintegy 240 különböző minőségben és 2000 szín és mintázzal stb.) a megrendett áru **postabér és vámmentesen a házhoz szállítva és mintákat küld postafordultával: Henneberg G. (cs. k. udvari szállító) selyemgyára Zürichben.** Svájcba czimzett levelekre 10 kros és levelezőlapokra 5 kros bélyeg ragasztandó. Magyar nyelven írt megrendelések pontosan elintéztetnek. 2

PÖSTYÉN.

Kénes- és iszapfürdők. Vasutállomás. Páratlan gyógyerejű köszvény, esuz, neuralgia (ischias), esontajok (es.-szu, es.-törés), vérhetegségeknek etc. Kitűnő lakásokról, kényelemről, szórakozásról gondoskodva van. Prospektusok, felvilágosítások ingyen.

A fürdőigazgatóság.

Köhögés, rekedtség és elnyálkásodásnál a torok és légzési szervek minden zavarainál ajánlatosak Egger kitűnő hatású mell-pasztillái. Kaphatók 25 és 50 kros dobozokban minden gyógyszer-tárban és nevezetesebb gyógyfűszerüzletben. Fő- és szétküldési raktár **Egger A. fia** Nádorgyógyszertára Budapest, váci-körut 17.

Fejty Árpád írta a körképe.

A magyarok bejövetele

Látható a Andrássy ut. végén a Városligetben

reggel 9-12 óráig és 8-10 óráig a villamosút mellett

A városligetbe menő villamos kocsik végállomása.

SCHLICK^{-FÉLE}

vasöntöde és

gépgyár részvénytársaság Budapest.

Gyár és irodák: VI., külső váci-ut 1696—1699.

Városi iroda és áruaktár: VI., Podmaniczky-u. 14.

Ajánlja magát következők készítésére és szállítására, úgy-mint: vashidak és tetőszerkezetek, szögecselt és hengerelt vastartók, gőzkazánok és gőzgépek, zsilipek, átereszek, jónak bizonyult rendszer szerint, körszivattyúk, vízvezeteki csövek, minden nagyságban, felhúzó-kézi-, víz- és gőzerőre.

Richter-féle Horgony-Pain-Expeller Liniment. Capsici comp.

Ezen hírneves háziszser ellentállt az idő megpróbál-lásának, mert már több mint 25 év óta megbízható, fájdalomcsillapító bedörzsölésként alkalmaztatik köz-szénynél, csúznál, tagszaggatásnál és meghűléseknél és az orvosok által bedörzsölésekre is mindig gyakrab-ban rendeltetik. A valódi Horgony-Pain-Expeller gya-korta Horgony-Liniment elnevezés alatt nem titkos szer, hanem igazi népszerű háziszser, melynek egy háztartásban sem kellene hiányozni. 40 kr., 70 kr. és 1 frt. üvegenkénti árban majdnem minden gyógyszer-tárban készletben van; főraktár: Török József gyógy-szerésznél Budapesten. Bevásárlás alkalmával igen óvatosak legyünk, mert több kisebbbértékű utánzat van forgalomban. Ki nem akar megkárosodni, az minden egyes üveget „Horgony” védjegy nélkül mint nem valódit utasítsa vissza.

Richter F. Ad. és társa, csász. és kir. udvari szállító, Rudolstadt (Thüringia).

THE MUTUAL

NEW-YORKI ÉLETBIZTOSÍTÓ-TÁRSASÁG

1895-ik évi zárszámadásában a következő eredményeket mutatja ki:

Összes bevétel 1895-ben 251 millió frank.

Teljesen tehermentes külön nyereségmentes tartalék 139 millió frank.

Biztosítéki alap: Ezeregyszáznegyvenhat millió frank.

Díjtáblázatokkal és bővebb felvilágosításokkal szolgál a

Magyarországi Vezérigazgatóság

Budapest, IV., Károly-körút 26. sz.

ERDÉLYI csász. és kir. udvari
fényképész műterme

— V., Erzsébet-tér 18. —

Az ezredéves országos kiállítás czéljaira elvállal
helyben és vidéken

fénykép-felvételeket

a legnagyobb méretéig egyes gyári- és ipartelepekről,
ipari műtárgyakról, gazdaságokról, intéreurekről stb.

A HÉT

előfizetési ára:

Egész évre 10 frt.

Félévre 5 frt.

Negyedévre 2.50 frt.

Az államtól engedélyezett

II. MAGYAR OSZTÁLY-SORSJÁTEK.

Nagy és utolsó főhúzás május 12—28-ig.

Legnagyobb nyeremény **EGY MILLIÓ** a legkedvezőbb esetben.

NYEREMÉNYTERV:

Késpénzben levonás nélkül.	Ezen 57 nyeremény közül az utoljára kihúzott kapja a 600.000 korona jutalomdíjat.	1	jutalomdíj	600000	korona	600000	Késpénzben levonás nélkül.	
		1	á	400000	=	400000		
		1	„	300000	=	300000		
		1	„	200000	=	200000		
		1	„	100000	=	100000		
		2	„	40000	=	80000		
		2	„	20000	=	40000		
		5	„	10000	=	50000		
		10	„	8000	=	80000		
		34	„	6000	=	204000		
		100	„	2000	=	200000		
		200	„	1000	=	200000		
		2650	„	200	=	530000		
		22000	„	150	=	3300000		
25007		nyeremény és 1 jutalomdíj		6284000				
Egy egész		Egy fél		Egy negyed		Egy tized		Egy huszad sorsjegy
60 frt		30 frt		15 frt		6 frt		3 frt

(Postadíj és nyereményjegyzékért 25 kr. külön.)

Sorsjegyeket ajánl és szétküld az összeg előzetes beküldése ellen postautalványon vagy utánvétellel is:

HEINTZE KÁROLY, BUDAPEST, Szervita-tér 3.

A Magyar Osztály-Sorsjáték legutóbb megejtett húzásán kisorsolt 400.000, 200.000, 100.000, 80.000, 50.000 stb. koronás főnyeremények az én árudámból vásárolt sorsjegyekre estek.